

OTDK-dolgozat

2023

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
PÉNZÜGYI, SZÁMVITELI ÉS GAZDASÁGI JOGI INTÉZET

**JÖVEDELMI EGYENLŐTLENSÉGEK ÉRZÉKELÉSE ÉS A SZUBJEKTÍV
OSZTÁLYHELYZET MAGYARORSZÁGON**

THE PERCEPTION OF INCOME INEQUALITY AND SOCIAL CLASS IN HUNGARY

Soós Adrienn

Konzulens: dr. Varga Erzsébet Teréz

Kézirat lezárásának időpontja: 2022. április 11.

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés.....	1
II.	Társadalmi egyenlőtlenségek	2
II.1	Vagyoni egyenlőtlenségek.....	3
II.2	Jövedelmi egyenlőtlenségek	4
II.3	A jövedelmi egyenlőtlenségek mérésének módszerei	5
II.3.1	A jövedelmi decilisek elemzése	5
II.3.2	A főbb egyenlőtlenségi mutatószámok.....	7
II.4	Jövedelmi egyenlőtlenségek tendenciái.....	9
II.5.	Érzékelt jövedelmi egyenlőtlenségek	11
III.	Középosztály	13
III.1	A középosztály meghatározásának fogalmi problémái	13
III.1.1	Közgazdaságtani megközelítés	14
III.1.2	Szociológiai megközelítés	15
III.2.	A középosztály helyzete	16
IV.	Elemzés	17
IV.1	Elemzési módszertan.....	17
IV.2	A kérdőív értékelése.....	18
IV.3	Érzékelt helyzet.....	23
IV.4	Középosztály helyzete Magyarországon.....	26
IV.5	Jövedelem egyenlőtlenséggel kapcsolatos attitűd.....	28
IV.6	A jövedelmi különbségek érzékelésének okai	34
V.	Konklúzió	36
	Irodalomjegyzék.....	38
	Mellékletek.....	41

Ábrajegyzék

1. ábra: Nettó jövedelmek alakulása decilisek szerint 2010-től 2019-ig Magyarországon;.....	6
2. ábra: Lorenz görbe a 2019-es magyarországi nettó jövedelmek alapján	7
3. ábra: Gini és S80/S20 mutatók Magyarországon az elmúlt 10 évben.....	8
4. ábra: A különböző megélhetési szintekhez szükségesnek tartott jövedelemösszeg jövedelmi tizedek (decilisek) szerint [ezer forint/hó/fő]	12
5. ábra: Szubjektív társadalmi érzékelés	20
6. ábra: Válaszok megoszlása havi összes háztartási jövedelem szerint.....	22
7. ábra: Válaszok megoszlása havi egy főre eső nettó jövedelem szerint.....	22
8. ábra: Érzékelt és számított jövedelmi réteg eloszlása a mintában.....	24
9. ábra: Jövedelmi decilisekbe tartozás a szubjektív osztály érzékelés szerint	25
10. ábra: Az attitűd kérdésekre beérkezett válaszok átlaga és szórása.....	29
11. ábra: Általános attitűd kérdések	30
12. ábra: Egyenlőtlenségi okok érzékelése.....	31
13. ábra: A jövedelmi egyenlőtlenségek okaival kapcsolatos attitűdök átlaga végzettség szerint	33

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Jövedelmi rétegek definíciója a medián százalékában	15
2. táblázat: A minta megoszlása a háttérváltozók szerint (n=500).....	19
3. táblázat: Számított jövedelmi rétegekbe besorolás sávjai a medián százalékában	23
4. táblázat: Érzékelt és számított jövedelmi osztály, a teljes minta százalékában	24
5. táblázat: Anyagi deprivációs tényezők a mintában a jövedelmi rétegekben a jövedelmi réteg arányában (%)	27

I. Bevezetés

A jövedelmi egyenlőtlenségek mértéke és forrása a közgazdasági diskurzus egyik központi témája. A nagy egyenlőtlenségek káros hatással vannak a társadalom kohéziójára és a gazdasági teljesítményre is. Az egyenlőtlenségeket lehet vagyoni és jövedelmi oldalról is vizsgálni. A dolgozat első felében bemutatom a jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek főbb jellemzőit, okait és mértékét Magyarországon. Eltérhetnek azonban az egyenlőtlenségek statisztikai mérőszámai attól, amit az emberek érzékelnek. Az emberek első sorban a saját, limitált környezetük alapján alkotják meg az egyenlőtlenségekkel kapcsolatos véleményüket, ezért fontos vizsgálni, hogy ezek az érzékelések mennyire pontosak.

A középosztály szerepe az egyenlőtlenségek tekintetében kiemelt jelentőségű. A széles középosztállyal rendelkező társadalmakban kevésbé hangsúlyosak a jövedelmi egyenlőtlenségek, mivel a középosztály betölti a tompító réteg szerepét a gazdagok és a szegények között. Éppen ezért fontos, hogy a középosztály mérete és helyzete előtérbe kerüljön a társadalmi egyenlőtlenségek vizsgálatakor. Általánosan elterjedt nézet Magyarországon, hogy a történelmileg sem széles középosztály az elmúlt évtizedekben határozott csökkenést mutat.

A dolgozat az alábbi kutatási kérdéseket vizsgálta:

1. Hogyan változott az emberek hozzáállása a jövedelmi egyenlőtlenségekhez az elmúlt 25 évben, valamint milyen mértékben helytálló a saját jövedelmi helyzetükről alkotott véleményük?
2. Milyen mértékben felel meg Magyarországon a középosztály anyagi helyzete a szociológiai értelemben vett középosztálynak?

A kutatási módszertan két fő részre tagolódott: a szekunder kutatás keretében a főbb és aktuális szakirodalom áttekintése és relevanciájának vizsgálata volt a cél. Az ebből nyert információk alapján készítettem elő a primer kutatást, amelyhez az adatfelvétel strukturált kérdőív segítségével történt.

A dolgozatban egy 500 fő által kitöltött kérdőív segítségével vizsgálom a jövedelmi egyenlőtlenségekkel kapcsolatos általános attitűdöt, a jövővel kapcsolatos várakozásokat és a az egyenlőtlenségek okainak érzékelését. Az attitűd kérdésekre érkezett válaszokat összehasonlítom a 25 évvel ezelőtt lefolytatott hasonló kutatással, így vizsgálva, hogy az elmúlt évek során hogyan változott az egyenlőtlenségekkel kapcsolatos attitűd. Továbbá az elemzés során vizsgálom a középosztály anyagi körülményeit és lehetőségeit, valamint hogy

Magyarországon a közgazdasági értelemben vett jövedelmi középréteg milyen mértékben felel meg a szociológiai értelemben vett középosztálynak.

II. Társadalmi egyenlőtlenségek

A közvélekedésben elterjedt nézet, hogy a gazdagok egyre gazdagabbak, míg a szegények egyre szegényebbek lesznek. A közgazdaságtudomány feladata, hogy az ehhez hasonló kijelentéseket objektív szemszögből is megvizsgálja. Természetesen nem létezik, és talán nem is létezhet, olyan modell, amely képes lenne az egyenlőtlenségek minden aspektusát megmagyarázni, azonban fontos, hogy minél szélesebb körű elemzéseket végezzenek a területen. Minél jobban megértjük az egyenlőtlenségek okait, következményeit és mértékét, annál hatékonyabban tudjuk a társadalmi szempontból káros egyenlőtlenségeket csökkenteni.

Az egyenlőtlenségeket több szinten és szemszögből is lehet tanulmányozni. Rendszeres vizsgálatok tárgya az országok közötti, valamint az egyes társadalmakon belül megjelenő egyenlőtlenség is. A dolgozatom a magyar társadalom tagjai között fennálló egyenlőtlenségekre és azoknak a hatásaira fókuszál.

Atkinson *Equality What can be done?* című művében vitatja a különbséget a lehetőség egyenlősége (*Equality of opportunity*) és a végeredmény egyenlőtlensége között (*Inequality of outcome*). Az általános vélekedés szerint, a társadalmi feladat az egyenlőtlenségek csökkentésében véget ér azzal, hogy mindenkinek ugyanolyan lehetőségeket biztosítunk az elején, onnan pedig már csak az egyén tehetségén és szorgalmán múlik a siker. A képlet azonban nem ennyire egyszerű, hiszen az ember lehetőségeit olyan elemi szinten határozzák meg saját, egyéni jellemzői és tulajdonságai, hogy nem lehet a „start vonalnál” abbahagyni az egyenlőtlenségek vizsgálatát. (Atkinson , 2015)

Az elmúlt években különösen nagy figyelmet kapott a jövedelmi egyenlőtlenségek témája és ez jelentős részben Pikkety *A Tőke a 21. században* című híres könyvének köszönhető. Művében a szerző átfogó történelmi áttekintést nyújt a jövedelmi egyenlőtlenségek helyzetéről több országban, valamint széleskörű adatbázisok segítségével elemzi a jelenlegi helyzetet. Könyvének fő következtetése, hogy az egyenlőtlenségek növekedéséért legfőképpen a felhalmozott tőke felelős, mivel a vagyon gyorsabb mértékben nő, mint a kibocsátás és a munkabérek ($r > g$) (Pikkety, 2013)

Következtetései szerint a társadalomban megjelenő egyenlőtlenségek leegyszerűsítve a munkajövedelmek és a tőkejövedelmek különbségéből tevődnek össze. Külön és együtt is

érdeemes vizsgálni azt, hogy milyen mértékű egyenlőtlenségeket okoz a munka jövedelme, valamint a tőkéből származó jövedelem, mivel ezek nem feltétlenül korrelálnak. A tőketulajdon alapvetően sokkal koncentráltabb a munkajövedelmeknél. A tőkejövedelmek egyenlőtlenségét tovább súlyosbítja, hogy nagyobb vagyonokkal arányaiban is sokkal magasabb hozamok realizálására van mód. (Pikkety, 2013)

Az egyenlőtlenségeket tehát érdemes lehet vagyoni és jövedelmi szempontból is vizsgálni. Ennek az egyenlőtlenségnek a vizsgálatának nyilvánvaló eszköze az egy főre eső jövedelem, hiszen ez határozza meg azt, hogy milyen mennyiségű és minőségű javakat képes az egyén fogyasztani. Azonban önmagában az egy főre eső nettó jövedelem nem fest egyértelmű képet a háztartás és a népesség anyagi helyzetéről. A következő fejezetekben röviden összefoglalom a vagyoni és jövedelmi egyenlőtlenségek közötti különbséget, kiemelve annak sajátosságait Magyarországon.

II.1 Vagyoni egyenlőtlenségek

A generációk által korábban felhalmozott vagyon nagysága és összetétele szignifikáns hatást gyakorol arra, hogy az embereknek a jövedelmüket mire és hogyan lehet elkölteniük. Több kutatás is megállapította, hogy a vagyont vizsgálva jelentősen eltérő képet kapunk az egyenlőtlenségek mértékéről, mintha a jövedelmet vizsgálnánk. Általánosságban a vagyoni egyenlőtlenségek mértéke a világban mindig magasabb, mint a jövedelmi egyenlőtlenségeké. Az OECD országokat vizsgálva a háztartások felső 10%-a birtokolja a vagyon 50%-át, míg az alsó 40% csupán a vagyon 3%-ával rendelkezik. (OECD, 2017)

Magyarországon az Európai Központi Bank által kezdeményezett egységes módszertan szerint három vagyonfelmérési hullám zajlott le, 2010-ben, 2014-ben és 2017-ben. (Simon & Valentiny, 2016) A magánháztartások vagyonát úgy állapítják meg, hogy figyelembe veszik a lakó- és egyéb ingatlant, a járműveket, az egyéb ingóvagyon és a pénzügyi vagyont, majd ebből levonják az adósságokat. Kolosi és Fábián 2016-os tanulmányában makrobebecslés segítségével értékelték a magyar háztartások átlagos vagyonát. A becsült bruttó lakossági vagyon közel 67%-át a lakóingatlan teszi ki. A háztartási vagyonok mediánjának becslésével három osztályra osztották a társadalmat vagyoni szempontból. Vagyoni középrétegnek a 10 és 70 millió forintos intervallumba eső vagyonnal rendelkezőket tekintik. A kategorizálás alapján a magyar társadalomban a háztartások 50%-a vagyontalannak, 45% vagyoni középrétegnek és 5%-a vagyonosnak számít. (Kolosi & Fábián, 2016)

Mivel a lakóingatlanok a vagyon jelentős részét teszik ki, az ingatlanok árai pedig erőteljesen függenek a lokációtól, ezért a vagyoneeloszlás tekintetében magas a terület szerinti koncentráció. Összefüggést találtak továbbá a jövedelmi helyzettel és a háztartásfő iskolai végzettségével. A jövedelmi helyzettel önmagában a vagyoni helyzet gyengén korrelál, azonban a jövedelmi decilisek között jelentősen eltérő a vagyontalanok aránya. A vagyoni helyzetnek továbbá erősebb a kapcsolata a népesség szubjektív osztályhelyzetével, mint a jövedelmi rétegződésnek. A kutatásban azt találták, hogy Magyarországon a vagyoni egyenlőtlenségek, részben a saját tulajdonú lakóingatlanok, részben pedig a nagy vagyonok előfordulásának ritkasága miatt kisebbek, mint amire a háztartási vagyonok átlaga alapján számítani lehetett. Összességében így is nagyobbak a vagyoni egyenlőtlenségek, mint a jövedelmi egyenlőtlenségek. (Kolosi & Fábián, 2016)

Magyarországon a háztartások vagyonának szignifikáns része lakóingatlanból áll, az egyenlőtlenségek jelentős része ennek lokációjából fakad. Pikkety (2013) művével összefüggésben fontosnak tartom megjegyezni, hogy a lakóingatlan, bár vagyontárgy, nem termel tőkejövedelmet, így az egyenlőtlenségek újratermelésében csak korlátozottan játszik szerepet.

A vagyon a középosztályban fontos szerepet tölt be, mivel a középosztály tradicionálisan stabil anyagi helyzettel, tehát nem csupán jövedelemmel, hanem vagyonnal is rendelkezik. Azonban a jövedelem felelős a háztartás likviditásáért és a napi kiadások adott színvonalon való fedezéséért, ezért közvetlenebb hatással van az életszínvonalra. Továbbá a vagyoni elemeket nehezebb és kevésbé egyértelműen lehet számszerűsíteni, mivel sok esetben, például az ingatlanok esetében, az érték becslésen alapszik. A becslések eredménye időben sem állandó, például a lakások árai 2008-ban és 2018-ban drasztikusan más képet festettek a háztartások vagyonáról. Ezen okok miatt, annak ellenére, hogy a családban lévő vagyon jelentősen meghatározza az egyének életszínvonalát, a dolgozatomban a jövedelmi egyenlőtlenségekre koncentrálok.

II.2 Jövedelmi egyenlőtlenségek

A statisztikák bemutatják, hogy a fejlett országokban a jövedelmi egyenlőtlenségek folyamatosan növekednek. A növekvő egyenlőtlenségek okaiként azonosíthatóak többek között a globalizáció, a technológiai változások és a politikai divat változásai is. Az OECD 30 fejlett országát bevonó vizsgálat szerint, a gazdasági egyenlőtlenségek az 1970-es évek közepe óta növekedni látszanak. Ez különösen amiatt figyelemre méltó, mivel a fejlett országok kormányai

az elmúlt időszakban minden korábbinál magasabb összegeket fordítanak szociális juttatásokra. Felmerül tehát a kérdés, hogy a rekordméretű transzferek milyen mértékben irányulnak valójában a szegényebb néprétegekre. (OECD, 2008)

Megoszlanak a vélemények azzal kapcsolatban is, hogy milyen mértékű jövedelmi egyenlőtlenségek ideálisak a társadalom szempontjából. Bizonyos mértékű egyenlőtlenség fokozni tudja a gazdasági teljesítményt, mivel ösztönzi a tanulást és lehetőséget nyújt a fejlődésre, azonban a nagy mértékű egyenlőtlenségek károsak a társadalomra. Viták központjában áll továbbá az a kérdés, hogy a kormányok részéről milyen mértékű befolyás az ideális a jövedelemegyenlőtlenségek csökkentése érdekében, a transzferek és az adózás eszközeivel. (Kovács, 2010)

A gazdasági növekedés szempontjából is jelentős szerepe van az egyenlőtlenségeknek. Dabla és Norris (2015) vizsgálata szerint, ha a felső 20% jövedelme nő, akkor a GDP középtávon csökken, ha azonban az alsó 20% jövedelme nő, akkor magasabb GDP növekedés érhető el. Éppen ezért a gazdasági növekedés szempontjából is kiemelt fontosságú, hogy elsősorban az alsó és középső jövedelmi rétegek helyzete javuljon. (Dabla-Norris, 2015)

A jövedelmi egyenlőtlenségek kérdése nem pusztán anyagi eredetű. Az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők általánosságban rosszabb oktatást tudnak biztosítani a gyerekeiknek, valamint rosszabb egészségügyi ellátásban is részesülnek. Emiatt a jövedelmi egyenlőtlenségek külső beavatkozás nélkül is tudnak idővel nőni, hiszen a generációk között átöröklődnek a hátrányos helyzetek. (OECD, 2017)

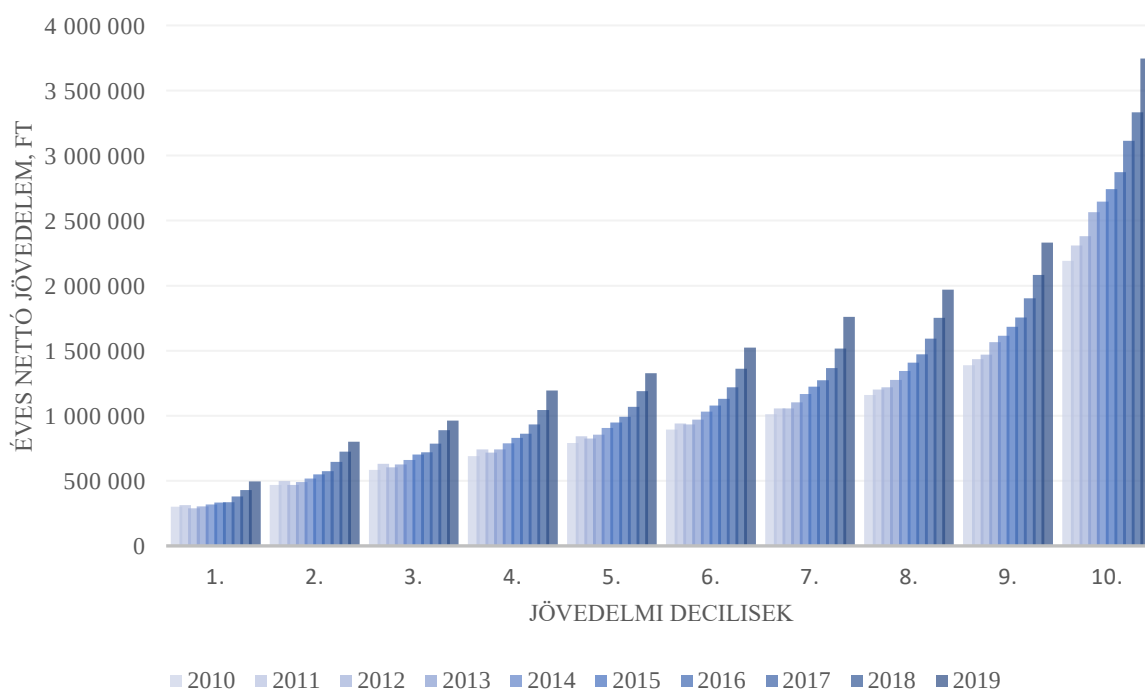
II.3 A jövedelmi egyenlőtlenségek mérésének módszerei

Bár a jövedelmi egyenlőtlenségek több dimenzióban is vizsgálhatóak, akár kulturális, társadalmi elemeket is figyelembe véve, mégis fontos, hogy mérhetőek legyenek. A közgazdaságtudomány több mérőeszközt és mutatót is kidolgozott annak érdekében, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek kellő mértékben összehasonlíthatóak legyenek. Fontos, hogy ezek a mutatószámok minél több információt tartsanak és minél teljesebb körű képet fessenek a valós helyzetről. Nem elhanyagolható azonban az sem, hogy ezek könnyen értelmezhetőnek és intuitívnak bizonyuljanak, az interpretációjuk pedig egyértelmű legyen.

II.3.1 A jövedelmi decilisek elemzése

A decilis elemzés során a lakosságot rangsorba rendezzük és tíz darab egyenlő tizedre osztjuk, majd ezeket különböző mutatószámokkal, főként helyzeti középtértékekkel és intenzitási

viszonyszámokkal jellemezzük. A jövedelmi egyenlőtlenség mérésének egyik eszköze az éves nettó jövedelmek egy főre eső alakulása decilisenként. Az empirikus adatfelvételek általános problémája, hogy a legrosszabb és legjobb helyzetben lévő pár százalék hiányzik a mintából. A legrosszabb helyzetben lévők esetében ez az elérhetetlenségükből fakad, a legjobb helyzetben lévők esetében pedig abból, hogy elkerülik a válaszadást. (Kolosi & Fábián, 2016) A decilisek tekintetében a középosztályt általában az 5.-től 9.-ig tartó decilis sávban helyezik el. (Pikkety, 2013)

1. ábra: Nettó jövedelmek alakulása decilisek szerint 2010-től 2019-ig Magyarországon;
Forrás: Saját szerkesztés KSH 2.2.1.1 alapján

Az 1. ábra alapján látható, milyen változások történtek hazánkban az egyes jövedelmi decilisekben az elmúlt 10 évben. Míg az alsó decilisekben egyes években még csökkent is az átlagjövedelem, addig a felső decilisekben folyamatos növekedés volt tapasztalható. Az ábrán látható, hogy az időszakok elteltével a különbségek az egyes decilisek jövedelmében folyamatosan növekedtek. A legjelentősebb különbség a vizsgált időszak elején a 9. és 10. decilis között volt, és ez az évek során tovább növekedett. Ezen adatok alapján a jövedelmi különbségek folyamatos növekedésének tendenciája rajzolódik ki.

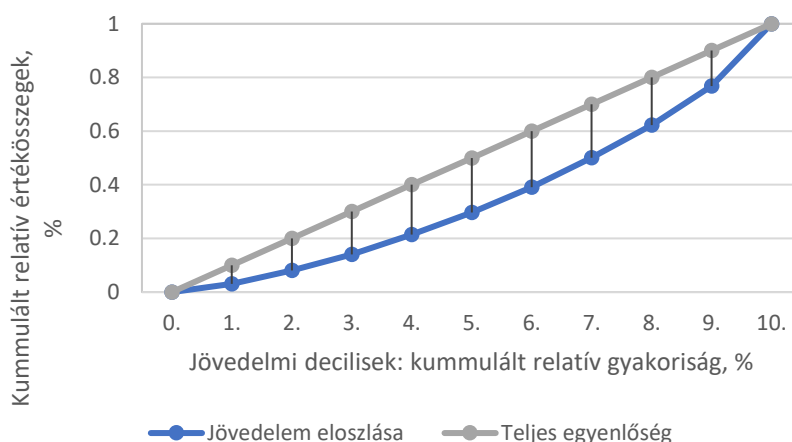
A jövedelmi decilisek elemzése során a Központi Statisztikai Hivatal az egy főre eső jövedelmeket teszi közzé, amellyel kapcsolatban azonban felmerül a kérdés, hogy ezek alapján

ennyire pontosan lehet megítélni az egyének anyagi helyzetét. Például egy egy fős, havi 300 ezer forintos jövedelemmel rendelkező háztartás, és egy két fős, összesen 600 ezer forintos jövedelmet kereső háztartás, egy főre eső jövedelem szerint ugyanabban az anyagi helyzetben van, de könnyű belátni, hogy anyagi lehetőségeik mégis eltérnek. Pressman (2016) tanulmányában például a háztartási jövedelmet a személyek számával oly módon módosította, hogy minden további felnőttet az első felnőtt 70%-ának és minden gyereket 50%-nak tekintett. (Pressman, 2007)

II.3.2 A főbb egyenlőtlenségi mutatószámok

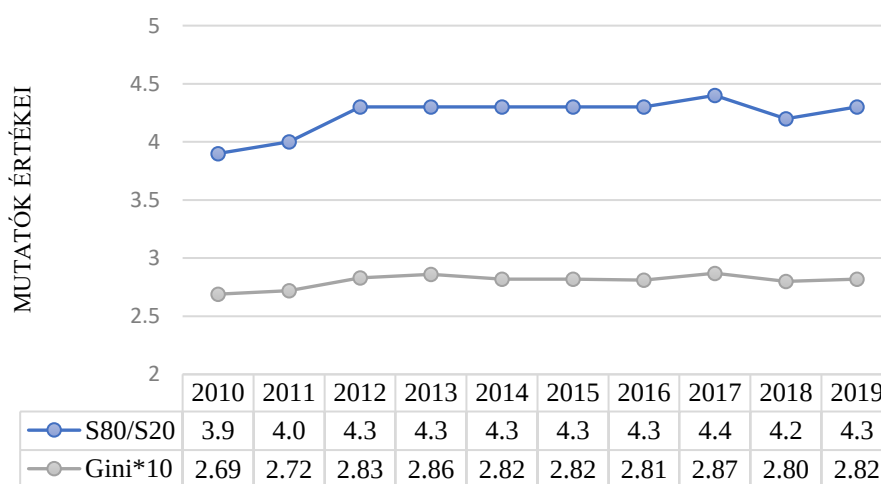
Az alábbi fejezetben bemutatom a leggyakrabban használt egyenlőtlenségi mérőszámokat és azok értékét Magyarországon a legfrissebb ismert adatok alapján. A mutatók közül elsősorban a Lorenz görbéből számítható Gini-indexet és a Palma-mutatót hasonlítom össze.

A *Lorenz görbe* egy adott, rangsorba rendezett mennyiségi változót intervallumokra oszt, majd ezeknek a kumulált relatív gyakoriságát és a kumulált relatív értékösszeg viszonyát vizsgálja. A célja a relatív koncentráció elemzése, ebben az esetben a jövedelem koncentrációjáé. Az átló ábrázolja azt az esetet, hogyha a mennyiség az intervallumok között teljesen egyenlő arányban lenne elosztva. A jövedelemegyenlőtlenségek témájában ez az egyenes ábrázolja azt a társadalmat, amelyben a jövedelmek tökéletesen egyenlően vannak elosztva, tehát például a társadalom alsó 50%-a pontosan a jövedelmek 50%-ával rendelkezik. A 2. ábrán a 2019-es éves magyarországi nettó jövedelmek alapján számított Lorenz görbe látható. Ez alapján megállapítható például, hogy a társadalom alsó 50% a jövedelem 30%-ával rendelkezett. (Kerékgyártó, et al., 2003)

2. ábra: Lorenz görbe a 2019-es magyarországi nettó jövedelmek alapján
Forrás: Saját szerkesztés KSH 2.2.1.1 alapján

A leggyakrabban használt mutató a *Gini-index*. A számítás módja a Lorenz görbéből keletkezik, értéke a jövedelemből számított Lorenz görbe és a tökéletes egyenlőséget ábrázoló egyenes közötti terület duplája. Az index 0 és 1 közötti értéket vehet fel, ahol a 0 a teljesen egyenlő társadalmat jelenti, az 1 pedig a maximális egyenlőtlenséget. Ez a mutató népszerű, mivel intuitív, könnyen értelmezhető és jól összehasonlítható. Azonban pont az egyszerűsége okozza a problémáit is. Mivel egy számba sűríti az egyenlőtlenségeket, ezért sok információ elveszik, valamint két, teljesen eltérő jövedelemeloszlás is eredményezhet ugyanakkora értéket a mutatóban. További aggály a Gini-mutatóval kapcsolatban, hogy nem bontható tényezőkre, így az elemzése korlátokba ütközik. (Cobham & Sumner, 2013)

3. ábra: Gini és S80/S20 mutatók Magyarországon az elmúlt 10 évben
 Forrás: Saját szerkesztés KSH 2.2.2.1 adatai alapján

A 3. ábra alapján a főbb egyenlőtlenségi mutatók enyhe növekedése rajzolódik ki Magyarországon az elmúlt 10 évben. A Gini-mutatónak az ábrán a tízszerese látható, azért, hogy az ábra átláthatóbb legyen. Pusztán ezeknek a mutatóknak a vizsgálatából az egyenlőtlenségek nagyon enyhe növekedése látszik.

Az egyenlőtlenségeket kifejező mérőszámok másik kategóriája az interdecilis terjedelem. A legnépszerűbb mutató az S80/S20 mutató, amely a felső 20% jövedelmét hasonlítja az alsó 20% jövedelméhez, így a Gini-indexhez képest sokkal érzékenyebb a jövedelemeloszlás szélén történő változásokra. Vizsgálni szokták ezen kívül a P90/P10, P90/P50, P50/P10 mutatókat, amelyek szintén a jövedelmi eloszlás két adott rétegét hasonlítják össze. Ezek közül a leggyakrabban használt mutató a P90/P10, ami a legfelső decilis jövedelmét hasonlítja össze a legalsó decilis jövedelmével. Pikkety (2013) kritikaként fogalmazza meg ezekkel a mutatókkal

kapcsolatban azt, hogy figyelmen kívül hagyják a felső pár százalék jövedelmét, ami egyes esetekben jelentős torzítást tud okozni az eloszlásokban. (Pikkety, 2013)

A *Palma-mutató* abból a feltételezésből indul ki, hogy a jövedelmek 50%-át stabilan az 5.-től a 9. deciliséig tartó réteg birtokolja. A jövedelemeloszlást tehát elsősorban a leggazdagabb felső réteg és az alsó réteg közötti eloszlás határozza meg. A mutató a bruttó nemzeti jövedelem felső 10%-át osztja el az alsó 40% jövedelmével. A Palma- és a Gini-index között erős korreláció van. A Palma 1, 2 és 3-as értékei hozzávetőlegesen a Gini-index 0,28, 0,41 és 0,48-as értékeinek felelnek meg. Cobham és Sumner 2013-as tanulmányában több országot összevetve vizsgálták a két mutató összefüggését és arra jutottak, hogy a Gini-mutató nem tartalmaz extra információt a Palma-mutatóhoz képest, amely egyáltalán nem vizsgálja a 5.-9. decilist. (Cobham & Sumner, 2013)

Összességében, a Gini-index alapvetően érzékenyebb a jövedelmi eloszlás közepén történő változásokra, míg a decilis alapú S80/S20 és Palma mutatókra a szélső értékek változása van nagyobb hatással. Szintén kevésbé érzékeny a szélső értékek változásaira a P90/P50 és a P50/P10 mutató. Ezen mutatók értékének és tulajdonságainak összevetéséből Tóth (2003) arra a következtetésre jutott, hogy Magyarországon az általa vizsgált, 40 éves periódusban a jövedelmi egyenlőtlenségek a szélső rétegekben változtak leginkább, míg a középréteg homogénebbé vált. (Tóth, 2003)

Az elmúlt 10 év adatainak vizsgálatából a jövedelmi egyenlőtlenségek enyhe növekedése rajzolódik ki. Míg a két vizsgált mutató, a Gini-index és az S80/S20 mutató esetében a változás nagyon kis mértékűnek, szinte stagnálónak tűnik, addig a decilisek átlagjövedelmének változása a jövedelmi egyenlőtlenségek sokkal nagyobb mértékű változásáról tanúskodik.

II.4 Jövedelmi egyenlőtlenségek tendenciái

Az európai jövedelmi egyenlőtlenségeket nehéz egységesen vizsgálni, hiszen sok, egymástól nagyon eltérő kultúrájú és történelmű társadalom él együtt a földrészen. Általánosságban azonban elmondható, hogy az elmúlt három évtizedben a jövedelmi egyenlőtlenségek egész Európában nőttek. Emellett általános tendencia, hogy a jövedelmi eloszlás aljához a korábbi generációval ellentétben sokkal több fiatal tartozik, mint idős. Sokkal kiszolgáltatottabbá váltak továbbá a fiatalok és a gyermekes családok. A Gini-indexek országok szerinti összehasonlításából megállapítható, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek magasabbak, mint egy generációval korábban. (OECD, 2017)

Az OECD jelentése szerint a növekvő egyenlőtlenség több okra is visszavezethető: a globalizációra, az ismereteken alapuló technológiai változásra vagy akár a politikai divat változásaira is. Az International Monetary Fund tanulmánya összességében a legnagyobb hatást a technológiai fejlődésnek és a tudás miatti kereseti többletnek (skill premium), és kisebb mértékű, de erősítő hatást a globalizációnak tulajdonította. A szerzők azonban kiemelik, hogy az egyes okok és így a lehetséges megoldások is jelentősen függenek az egyes országoktól, azok politikai helyzetétől és intézményrendszerétől. (Dabla-Norris, 2015)

Tóth (2003) a tényezőkre bontás módszerével vizsgálta a jövedelmi egyenlőtlenségek háttérében álló főbb okokat Magyarországon. Tanulmányában arra az eredményre jutott, hogy a legnagyobb hatással az egyenlőtlenségekre az *iskolázottság* volt, bár ennek a faktornak a hatása generációk között jelentősen különbözik. A fiatalabbak esetében sokkal erőteljesebb jövedelmi különbségeket okozott az eltérő szintű végzettség. Jelentősen jobb helyzetben voltak továbbá azok a háztartások, ahol *több foglalkoztatott* volt, valamint a *település* is növekvő mértékben magyarázta az egyenlőtlenségeket. Nem befolyásolta szignifikáns mértékben a háztartás jövedelmi helyzetét a *háztartásfő neme* és *életkori csoportja* sem. A vizsgált periódusban azonban a gyerekszám növekedésével romlott a háztartások jövedelmi pozíciója, valamint az *etnikumok* közötti különbség is növekedett. (Tóth, 2003)

Az OECD kutatásai is kiemelték a végzettség meghatározó szerepét a jövedelmi helyzettel kapcsolatban. Kimutatták, hogy azoknak a háztartásoknak a medián jövedelme, ahol a fő kereső nem rendelkezik felsőfokú végzettséggel, hozzávetőlegesen a fele a felsőfokú végzettséggel rendelkező által vezetett háztartások jövedelmének. (OECD, 2020)

A Központi Statisztikai Hivatal által közzétett A háztartások életszínvonala 2019-ben című kiadvány több szempontból vizsgálja a jövedelmi egyenlőtlenségek változását Magyarországon. A jelentés a jövedelmet három kategóriára bontja a jövedelem forrása alapján; társadalmi, munka- és egyéb jövedelemre. A felső jövedelmi decilisben jelentősen magasabb a munkajövedelem aránya, míg az alsó decilisben meghatározóak a társadalmi jövedelmek. (KSH, 2020)

Összességében pozitív tendenciákról számol be a KSH jelentése. Az elmúlt évtizedben az egy főre jutó bruttó éves jövedelem folyamatos növekedése jellemezte az országot, amely 2019-re elérte a 2,006 millió forintot, ami az előző évhez képest 10,5%-os növekedést jelent. A jelentés két mutatót emel ki az egyenlőtlenségi mérőszámok közül, a GINI mutatót és az S80/S20 mutatót. 2019-ben a GINI értékét 28,2, az S80/S20 mutató értékét 4,3-ban állapítja meg. (KSH,

2020) Az OECD How's Life jelentése szerint 2020-ban a felső 20% jövedelme átlagosan 5,4-szerese volt az alsó 20% jövedelmének (S80/S20 mutató). Ezek alapján Magyarországon a jövedelmi egyenlőtlenségek mértéke alacsonyabb, mint az OECD országok átlaga.

II.5. Érzékelt jövedelmi egyenlőtlenségek

Az érzékelés és a valóság eltérését a szociológia számos kognitív torzítás jelenlétével igazolja. A referenciacsoportok elmélete abból indul ki, hogy az emberek a társadalom csak egy kis részletét látják, és ezért a nézeteiket a közvetlen környezetükre, kollégáikra, családjukra, barátaikra alapozzák. Ezt az elméletet vonatkoztatja Evans, Kelley és Kolosi a jövedelmi egyenlőtlenségek és szubjektív osztályhelyzet témakörére is 1992-es tanulmányukban.

Kutatásuk során arra a következtetésre jutottak, hogy az egyének környezetét általánosságban a hozzájuk hasonló emberek alkotják, akik hasonló szintű végzettséggel, befolyással és anyagi helyzettel rendelkeznek. Vannak ismerőseik, akik kicsit rosszabb és kicsit jobb helyzetben vannak, mint ők, ezért úgy érzékelik, hogy ők vannak a „közép közepén”. Ez okozza azt a kognitív torzítást, amikor az emberek felülbecsülik a hozzájuk hasonló emberek számát, és alul a különbözőeket. (Evans, et al., 1992)

Ugyanez vonatkozik az osztályhelyzet szubjektív érzékelésére is. Mivel a saját helyzetüket, foglalkozásukat, anyagi körülményeiket használják referenciapontként, ezért a magasabb státuszúak hajlamosak felülbecsülni az alacsonyabb rétegek jövedelmét, míg az alacsonyabb státuszúak alul becsülni a felsőbb rétegek jövedelmét. Ez az alapja a feltételezésnek, hogy a saját osztályuk terjedelmét a társadalmon belül nagyobbak látják a valóságnál. Ebből következik a gondolat, hogy a magasabb státuszúak, akiket hozzájuk hasonló, magas szintű, biztos egzisztenciájú emberek vesznek körül, alacsonyabbnak érzékelik az egyenlőtlenségeket, míg az alacsonyabb státuszúak, magasabbnak. (Sági, 1996)

Tóth (2003) is vizsgálta, hogy az emberek miért érzékelnek minden korábbinál magasabb egyenlőtlenségeket, miközben a mutatók ezt nem erősítik meg. Arra a következtetésre jutott, hogy bár a vizsgált időszakban az egyenlőtlenségi mutatók stagnáltak, jelentős belső, strukturális változások zajlottak le. Ezáltal a magas érzékelt egyenlőtlenségeket magyarázhatja az, hogy az egyének referenciacsoportján belül történtek mozgások, amelyeket érzékeltek. (Tóth, 2003) Ezek az eredmények is megerősítik azt, hogy a közeg szerepe az érzékelésben kiemelt fontosságú.

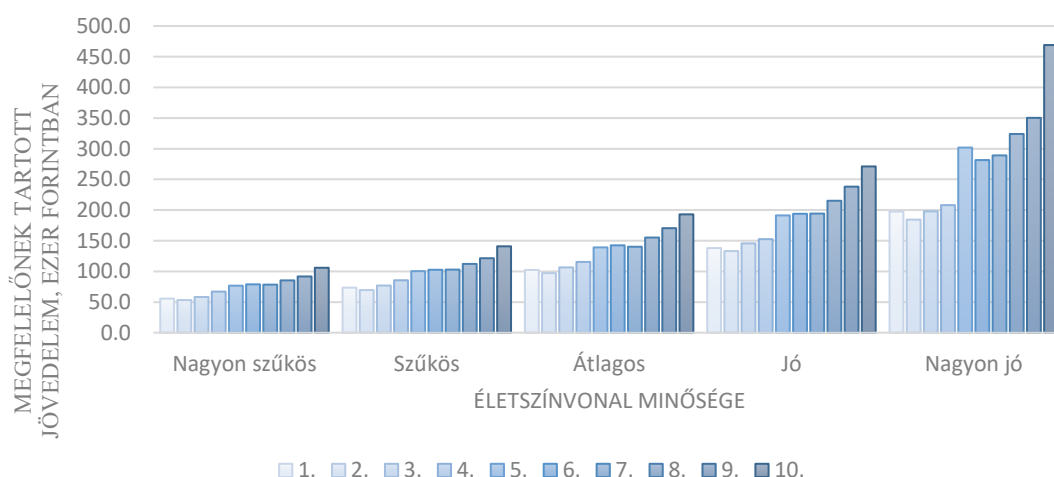
A közvetlen környezeten kívül az egyenlőtlenségek érzékelését jelentősen befolyásolja, hogy a forrását és mértékét mennyire tartja a társadalom legitimnek. A társadalom a jövedelmi

egyenlőtlenségeket bizonyos fokig indokoltak tartja, ám ennek a mértéke és formája a különböző kultúrák és értékrendszerek között különbözik.

Kétféle legitim forrást ismernek el az egyenlőtlenségek forrásaként: az egyéni teljesítményen alapulót, amely az egyén szorgalmán, tudásán és tehetségén alapszik, és a funkcionális legitimációt, amelyet a társadalom gazdasági igénye indokol. (Sági, 1996) Befolyásolja a jövedelmi egyenlőtlenségek elfogadását az, hogy a társadalom mennyire tartja ezeket az okokat elfogadhatónak és az mértéküket reálisnak. Minél inkább legitimnek tekintik a jövedelmi egyenlőtlenségek okait, annál elfogadóbbak a nagyságával kapcsolatban is.

Befolyásolja továbbá az emberek egyenlőtlenségérzékelését a normarendszer, amelyben élnek. Ezek sok esetben történelmi háttérűek, és alapvetően meghatározzák egy társadalom hozzáállását a kérdéshez. Magyarország esetében meghatározó a szocialista múlt, annak ideológia- és normarendszere. A korábbi tanulmányok eredményei alapján különbség mutatkozott továbbá az „optimista” és „pesszimista” népek között. Magyarország, a többi szocialista múlttal rendelkező országhoz hasonlóan pesszimista népnek számít a jövedelmi egyenlőtlenségek érzékelésének terén. (Kolosi, 1996)

A KSH felmérése alapján a jövedelmi decilisbe való tartozás befolyásolja azt is, hogy az emberek mekkora jövedelmet tartanak a megélhetéshez szükségesnek. 2019-ben a legalsó decilisben az emberek egy főre jutó havi jövedelme 41 ezer forint volt, és a megkérdezések alapján 102 ezer Ft-ot tartottak elegendő jövedelemnek, addig a legfelső decilisben az egy főre eső havi nettó jövedelem 312 ezer forint volt és 193 ezer forintot tartottak elegendőnek.

4. ábra: A különböző megélhetési szintekhez szükségesnek tartott jövedelemösszeg jövedelmi tizedek (decilisek) szerint [ezer forint/hó/fő]
Forrás: Saját szerkesztés KSH 2.2.3.5 alapján

A 4. ábra alapján az látható, hogy minél magasabb decilisbe tartozik az egyén, annál magasabb jövedelmet tart megfelelőnek. Az ábra alapján különösen a 10. decilisben mért értékek térnek el a többi decilistől.

III. Középosztály

A széles és aktív középosztály alapvető építőeleme egy jól működő nemzetnek, mivel jelentősen hozzájárul a gazdasági növekedéshez, a politikai és társadalmi stabilitáshoz. Egy széles középosztállyal rendelkező társadalomban általánosságban kisebbek a különbségek, ami alacsonyabb szintű jövedelmi egyenlőtlenséghez vezet. Mivel a középosztály egy fajta tompító erőként működik a szegények és a gazdagok között, egy széles és stabil középréteg alacsonyabb társadalmi feszültséghez, és így stabilabb demokráciához, vezet. (Pressman, 2007)

Magyarországon a rendszerváltással és a piacgazdaság kialakulásával megjelent egy széles és erős középréteg kialakulásához fűzött remény, amely azonban csak részben és a vártnál lassabban teljesült. Tóth (2016) szerint az erős középosztály hiánya azonban valójában akadályozta az új gazdasági-társadalmi berendezkedés kialakulását, így a középosztály hiánya maga szabott gátat egy erős középréteg kialakulásának. (Tóth, 2016)

III.1 A középosztály meghatározásának fogalmi problémái

Bár a középosztály, mint fogalom sok politikai és társadalmi diskurzus központi témája, a definíciója közel sem egyértelmű. Általánosan elismert tény, hogy az erős középosztálynak pozitív társadalmi hatásai vannak, és ezért sok politikai irányzat állítja programjának középpontjába az ország középrétegének erősítését. Ahhoz azonban, hogy ezeket a politikai programokat jól meg lehessen fogalmazni, fontos tudni, pontosan kikből is áll a középosztály.

Pikkety (2013) úgy fogalmazza meg a középosztály helyzetét a társadalomban, hogy „a lakosság nagy többségénél egyértelműen jobban boldogulnak, de messze vannak az igazi „elittől””. (Pikkety, 2013, pg. 269) A középosztály definíciója azonban csak akkor egyértelmű, ha úgy határozzuk meg, hogy a középosztály mindig a társadalom középső harmada. Ebben az esetben azonban a középosztály elméletileg nem tud elvékonyodni. (Pressman, 2007) Éppen ezért az elemzés során nincs értelme ezt a definíciót használni.

A középosztály meghatározásának egyik módja az önbevalláson alapul. Ebben a módszerben a definíció emberek szubjektív véleményén alapszik; vagyis megkérdezik az embereket, miből áll a jövedelmük és mennyit tartanak a középosztálybeli élethez szükségesnek. Problémát jelent ezzel a megközelítéssel kapcsolatban, hogy a szegények, valamint a jómódúak is gyakran

középosztályhoz tartozónak vallják magukat. (Pressman, 2007) Ez a megközelítés szubjektív, és ezért korlátozottan megfelelő a középosztály pontos definiálására, mivel az emberek érzékelése a saját jövedelmi helyzetükről erősen függ a környezetüktől. Mivel általában az embereknek vannak náluk jobb és rosszabb körülmények között élő ismerősei is, ezért a legtöbben meg vannak róla győződve, hogy ők állnak a „közép közepén”.

Mivel az önbevallásos megközelítés nem ad az elemzéshez szükséges pontos meghatározást, a középosztály fogalmát alapvetően közgazdaságtani és szociológiai szemléletből vizsgálják, amelyeket a következő alfejezetekben mutatok be.

III.1.1 Közgazdaságtani megközelítés

A közgazdaságtani megközelítésen belül sincs egyértelmű konszenzus a középosztály definíciójában. Pressman (2007) szerint közgazdaságtani szempontból a középosztályhoz való tartozást az alábbiak valamelyike szerint lehet definiálni:

1. Akkora jövedelemmel rendelkezik, amely elég a középosztálybeli életszínvonal fenntartásához.
2. A jövedelme a jövedelmi eloszlás közepén található, ezen belül vagy a középső kvantilist vagy a középső 60%-ot tekintik a középosztályba tartozó jövedelmi szintnek.
3. A medián jövedelem körül, annak százalékában meghatározott jövedelmi térben helyezkedik el.

Ezen megközelítések közül az első definíciónál egyértelmű problémák merülnek fel. Mi tartozik a „középosztálybeli életszínvonal” fogalmához? Erre a kérdésre a szociológiai megközelítés ad közelebbi és könnyebben értelmezhető magyarázatot. A második fogalomhasználattal a korábban már említett probléma merül fel, hogy ha az adott társadalom adott helyen lévő százalékában határozzuk meg a középosztályt, annak mérete definíció szinten nem tud változni.

A harmadik megközelítés használata elterjedt az empirikus tanulmányokban, hiszen könnyen értelmezhető, és a háztartások egyértelműen besorolhatóak az egyes kategóriákba. A harmadik megközelítés szerint definiált középosztályra a dolgozat további részében a Tóth (2016) fogalomhasználata alapján a „jövedelmi középréteg” kifejezést használom, hogy a szociológiai középosztály és a jövedelem alapú középréteg megkülönböztetése egyértelmű legyen.

A jövedelmi középréteg meghatározása során a különböző tanulmányok eltérő sávokat határoznak meg. Thurow (1984), Pressman (2007) több empirikus tanulmányhoz hasonlóan, a

medián 75-125%-ában állapították meg a jövedelmi középréteget. Ki kell emelni azonban, hogy a háztartási jövedelmet Pressman tanulmánya módosította a háztartások tagjainak számával olyan módon, hogy a gyerekek számára szükséges jövedelmet az első felnőtt által megkövetelt jövedelem felében, és minden további felnőttet az első felnőtt jövedelmének 70 százalékában definiálta.

Tóth (2016) más sávokat határoz meg a különböző középréteg kategóriákhoz, valamint a jövedelmi közép mellett definiálja a jövedelem szerinti alsó és felső jövedelmi középréteget is. A dolgozatban ez alapján az alábbi sávokat tekintem a jövedelmi középhez tartozás sávjainak.

Háztartási jövedelem a medián százalékában	Tóth (2016)
Szegény	< 60%
Alsó jövedelmi középréteg	60-80%
Középső jövedelmi középréteg	80-120%
Felső jövedelmi középréteg	120-200%
Jómódú	>200%

1. táblázat: Jövedelmi rétegek definíciója a medián százalékában

Forrás: Saját szerkesztés Tóth (2016) alapján

III.1.2 Szociológiai megközelítés

A szociológia is több oldalról közelíti meg a középosztályhoz tartozást, a különböző elméletek foglalkozási, anyagi, kulturális és az értékrendre vonatkozó jellemzők segítségével kísérlék meg a társadalmi réteg definiálását. Az emberek többsége a középosztálybeli léttel egy meghatározott státuszú munkát és végzettséget azonosít. Ezt a vélekedést foglalja össze az elmélet, amely a középosztályhoz való tartozást viselkedési elemekkel definiálja. Ezen viselkedési elemeknek része az iskolázottság, a stabil karrier és a viták kezelése érveléssel agresszió helyett. (Pressman, 2007) A társadalmi osztályok korai definíciói a foglalkoztatottságon és karrieren alapultak. A Kolosi – Keller (2009) által kidolgozott módszertan, a társadalmi státuszindex kialakítása során a foglalkozási pozícióból indul ki, és figyelembe veszi a jövedelmi, a vagyoni és lakáskörülmény dimenziókat. A tanulmány arra következtetésre jutott, hogy 2009-ben a felső osztály a vagyonfelhalmozás állapotában van, míg a jövedelmi egyenlőtlenségek az alsó és felső társadalmi rétegekben növekedtek. A középosztály méretét tekintve csökkent, viszont homogénebbé vált. (Kolosi & Keller, 2009)

Tóth (2016) a középosztályhoz való tartozást fogyasztási és kulturális elemekkel foglalja össze, olyan családokat tekint középosztálynak, akik rendelkeznek „a társadalom főáramához sorolható fogyasztási és életviteli minta követéséhez elégséges jövedelemmel”. (Tóth, 2016, pp.77) Ebbe beletartozik a vagyon, a megtakarítások, a megfelelő lakhatási körülmények és a

gyermekek iskoláztatásának anyagi terhei. Összefoglalva tehát ez az elmélet az anyagi biztonságot helyezi a középosztálybeli élet fő ismérvének.

Ez a definíció azonban korlátozottan időtálló, hiszen az anyagi biztonság elemei koránt sem állandóak. A „középosztálybeli” életszínvonalhoz tartozáshoz szükséges tárgyak például időben változnak, 25 éve egy automata mosógép vagy egy telefon beszerzése arányaiban sokkal nagyobb anyagi ráfordítást igényelt. Meg kell jegyezni továbbá, hogy az egyes feltételek teljesítése jelentős mértékben függ az ország intézményrendszerétől és szociális hálójától. (Tóth 2016) Pressman (2007) tanulmánya bemutatja, hogy a szociáldemokrata országok alapvetően szélesebb középosztállyal rendelkeztek, és ennek a méretét a különböző gazdasági válságok után is fenn tudták tartani, míg a liberális jóléti államok rendelkeztek a legvékonyabb középosztállyal, és annak mérete a válságok során erőteljesen csökkent.

Tóth (2016) vizsgálatában arra az eredményre jutott, hogy Magyarországon a szociológiai értelemben vett középosztály nem egyezik meg a jövedelmi középréteggel, az előbbi ott kezdődik, ahol az utóbbi véget ér. Kutatásában azt találta, hogy a magyar társadalom alsó 60%-a nem képes a középosztálybeli életszínvonal fenntartására. (Tóth, 2016)

III.2. A középosztály helyzete

A középosztály méretének a változása a történelem során sok hazai és nemzetközi kutatás témája, amelyek megkísérlik bizonyítani milyen változók mozgatják a társadalmi csoport méretét. Pressman (2007) négy fő mozgóerőt vizsgál az Egyesült Államok középosztályának elvékonyodásával kapcsolatban:

- Demográfiai okok, amelyek magukba foglalják a válások számát, a korstruktúra változását és a kétkeresős családok elterjedését.
- Strukturális, mikroökonómiai változások, amelyek főképp a foglalkozási szerkezet változásában jelennek meg.
- Makroökonómiai faktorok, amelyek a gazdasági ciklusok, recessziók hatását tartalmazzák.
- Politikai okok és a fiskális politika változásai, amelyekbe beletartoznak többek között a különböző adók és transzferek.

Ezeket a változókat hatásarány-analízis segítségével vizsgálta és azt találta, hogy a fiskális politika játssza a legnagyobb szerepet a középosztály méretében. (Pressman, 2007) A közgazdaságtani középréteg vizsgálatakor tehát fontos figyelmet fordítani a fiskális politika

változásaira, és olyan transzferek és adó szabályok megalkotására törekedni, amelyek ennek a rétegnek az erősödéséhez is hozzájárulnak.

A középosztály szociológiai definíciójában a foglalkoztatottság tölt be fontos szerepet, ezért a középosztály helyzetének változását sok esetben vissza lehet vezetni munkaerőpiacon történt változásokra. (Kolosi & Keller, 2009) Éppen ezért, az egyes gazdasági ciklusok során, például a jelenlegi koronavírus okozta válság során fontos figyelni arra, hogy a munkaerőpiacon milyen változások történnek és ezek hogyan befolyásolják a középosztály helyzetét.

IV. Elemzés

IV.1 Elemzési módszertan

A kutatás során kérdőíves adatgyűjtést folytattam le. A koronavírus helyzet miatt a megkérdezések kizárólag online térben, közösségi média és egyéb online felületek segítségével zajlottak. A mintavétel az említett korlátok miatt a hólabda módszerrel zajlott. A minta ebből fakadóan nem reprezentatív, ugyanakkor a nagy elemszám lehetővé teszi, hogy az eredményekből számottevő következtetéseket vonjak le. A kérdőívet 500-an töltötték ki, amelyből minden válasz teljes és értékelhető volt.

A kérdőív alapvetően zárt kérdéseket tartalmazott, főként feleletválasztós típusúak fordultak elő. Az attitűd vizsgálatához Likert-skálát alkalmaztam, melynél páratlan értékek voltak megadhatók, így a semleges választ is elfogadhatónak tekintettem.

A kérdőív öt fő részből állt. Az első részben bevezető kérdések voltak, amelyek többek között felmérték, hogy a válaszadók háztartásában milyen forrásból származnak jövedelmek és ezek közül melyik a fő bevételi forrás. Megkérdeztem továbbá, milyen jövedelmi rétegbe sorolnák a háztartásukat és az ismerőseikhez képest milyen jövedelmi helyzetben vannak. A második részben attitűdre vonatkozó kérdéseket tettem fel, amelyek egy részét korábbi, hasonló kutatásokban használták. (Sági, 1996) (Kolosi, 1996) Így lehetővé vált, hogy ezek eredményeit összevetve a saját kutatásommal mutassak ki változást az azóta eltelt időszakban. A harmadik részben az anyagi depriváció mértékét mértem fel, a kérdések arra vonatkoztak, hogy milyen anyagi dolgokat engedhetnek meg maguknak a családok. Ezek a kérdések részben a KSH által definiált anyagi depriváció feltételein alapultak, részben Tóth (2016) tanulmányának a középosztály definíciójához használt elemekből álltak.

A negyedik részben a háttérváltozókat mértem fel. A kérdések között szerepelt a kitöltő neme, a háztartásban a fő kereső neme és legmagasabb iskolai végzettsége, a család létszáma és a

foglalkoztatottak száma is. Az ötödik rész két kérdésből állt, amely kiegészítette egymást. Először rákérdeztem a háztartás összes nettó havi jövedelmére, utána pedig az egy főre eső jövedelemre. Ezekre a kérdésekre sávokat adtam meg, hogy elkerüljem a kérdőív félbehagyását.

Az egy főre eső nettó jövedelmi sávokat a kérdőívben „2.2.1.4. Egy főre jutó bruttó és nettó jövedelem jövedelmi tizedek szerint” adatbázis alapján határoztam meg. Mivel ezek decilisenkénti átlagokat tartalmaznak, ezért ezeknek az átlagolásával becsültem meg a sávhatárokat. A KSH később, miután a kérdőíves adatgyűjtés lezajlott, elküldte a hivatalos sávhatárokat. Ezek hozzávetőlegesen megegyeztek az általam becsült értékekkel. Kivételt képez ez alól a 9. és 10. decilis közötti sávhatár, ahol kissé nagyobb az eltérés. Összességében ez a becslés nem torzít jelentős mértékben az adataimon.

Az elemzéshez MS Excel és SPSS programokat használok. Az elemzés első részében leíró statisztika segítségével bemutatom a minta főbb jellemzőinek megoszlását. Ezután kapcsolatvizsgálatot végzek az attitűd kérdések és a háttérváltozók között, hogy megtaláljam, mely változók vannak a legnagyobb hatással a jövedelmi egyenlőtlenségek érzékelésére. A kapcsolatvizsgálathoz a Cramer-mutatót használok, amely asszociációs kapcsolat esetén megfelelően méri a változók közötti összefüggést egy feltételezett gyakoriság segítségével. A Cramer a függetlenség eseteire feltételezett gyakoriság és a valós gyakoriság négyzetes különbségösszege alapján kiszámított sztenderdizált mutató, értéke 0 és 1 között változhat, ahol 0 a függetlenség, 1 a determinisztikus kapcsolatot jelöli. (Kerékgyártó, et al., 2003) Végül a kapott adatokat összehasonlítom korábbi tanulmányokkal.

IV.2 A kérdőív értékelése

A háttérváltozók fontos szerepet töltenek be a jelenségek okainak vizsgálatában, ezért ezekkel összefüggésben érdemes kapcsolatvizsgálatot lefolytatni. A kérdőív alkotásakor kiválasztott háttérváltozók nagy mértékben alapulnak Tóth 2013-as tanulmányán, a jövedelmi egyenlőtlenségeket befolyásoló faktorokról.

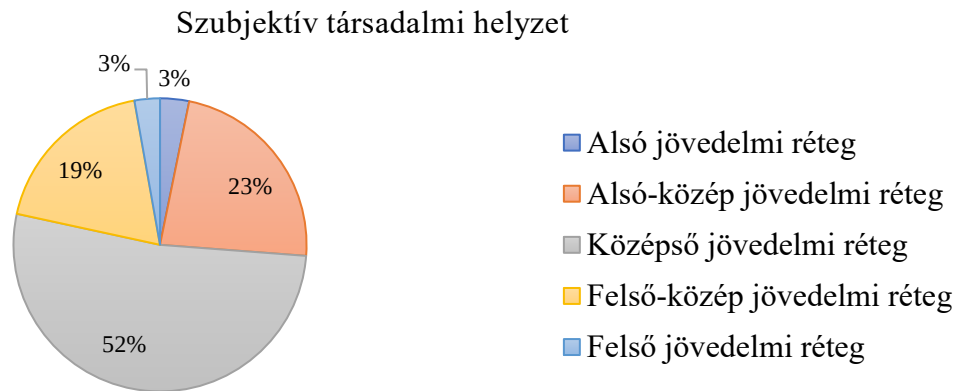
A minta összetételét az alábbi táblázat tartalmazza:

Válaszoló neme	Megoszlás (%)	Fő kereső neme	Megoszlás (%)
Férfi	33,4	Férfi	60,8
Nő	66,6	Nő	39,2
Életkor	Megoszlás (%)	Fő kereső legmagasabb iskolai végzettség	Megoszlás (%)
18-26	37,6	Alapfokú végzettség	0,6
27-35	11	Szakmunkásképző végzettség	8
36-41	7,4	Középfokú végzettség	22,8
42-59	36,4	Felsőfokú végzettség	62,6
60 év fölötti	7,6	Doktori végzettség	6
Foglalkoztatottak száma	Megoszlás (%)	Családméret	Megoszlás (%)
1 fő	30,2	1 fő	13,2
2 fő	58	2 fő	25,4
3 fő	9,8	3 fő	25,2
4 fő	1,8	4 fő	25,2
5 fő	0,2	5 fő	8,8
Település típus	Megoszlás (%)	Több mint 5	2,2
Egyéb	0,2	Fő kereső a háztartásban	Megoszlás (%)
Főváros	26,2	Egy másik családtag	56,8
Község	17,8	Válaszoló	43,2
Megyeszékhely	30,6		
Város	25,2		

2. táblázat: A minta megoszlása a háttérváltozók szerint (n=500)

Forrás: Saját számítás

A jövedelmi forrásokra vonatkozó két kérdés kiegészítette egymást. Az elsőben a kitöltőknek meg kellett jelölniük az összes forrást, amelyből jövedelme származik, míg a másodikban ki kellett választaniuk a felsoroltak közül a fő forrást. A kitöltők fő jövedelmi forrásai csökkenő sorrendben az alábbiak: munkaviszony (75,2%), vállalkozásból, vagy megbízási szerződésből származó jövedelem (15,8%), nyugdíj (7,2%), vagyonból származó jövedelem (1%), ösztöndíj (0,4%), családtámogatás (0,2%), egyéb szociális ellátások (0,2%). A két kérdés válaszait összevetve megállapítható, hogy míg több háztartás jut jövedelemhez családtámogatásokból (20%) és vagyonból (13,2%), ez csak marginális esetekben jelenti a család fő jövedelmét a megkérdezettek között.

5. ábra: Szubjektív társadalmi érzékelés
Forrás: Saját szerkesztés

A következő kérdés során a kitöltőknek azt kellett megjelölniük, *hogy érzékelésük szerint a saját háztartásuk melyik jövedelmi rétegbe tartozik*. Az 5. ábrán látható a beérkezett válaszok megoszlása. Kolosi (1996) kutatásában az embereket arra kérték, hogy a saját társadalmi helyzetüket egytől tízig terjedő skálán helyezték el. Ott, csupán a népesség 2-3%-a helyezte magát a felső 3 lépcsőfokra, míg 20% érezte azt, hogy az ő életszínvonala lényegesen az átlag alatt van. Részben ezek alapján, az országok klaszterekbe sorolása során Magyarországot pesszimista társadalomnak írták le. (Kolosi, 1996)

Nagyon hasonló képet mutatnak a kérdőívre beérkezett válaszok. A kérdőívben nem skála, hanem a köznyelvben használatos osztály csoportosítások alapján kellett besorolniuk magukat a megkérdezetteknek, amelyek azonban hierarchikusak és egytől ötig tartó skálaként is értelmezhetőek. Ezek alapján 3% sorolta magát a felső osztályba tartozónak, míg 26% érezte úgy, hogy az alsó vagy az alsó középosztályhoz tartozik. A két eredményt összehasonlítva az mondható, hogy az eltelt 25 év során Magyarországon a jövedelmi helyzet szubjektív érzékelése nem javult, hanem kis mértékben romlott. Ez az eredmény egybevág azzal a köztudatban elterjedt gondolattal, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek folyamatosan romlanak. A válaszok alapján Magyarországot továbbra is pesszimista országgént lehet azonosítani. A későbbiek során az itt elemzett szubjektív érzékelést összehasonlítottam a nettó jövedelem alapján számított „objektív” jövedelmi rétegekkel.

Arra a kérdésre, hogy a *barátokhoz és ismerősökhöz képest a válaszoló milyen jövedelmi helyzetben él*, az alábbi válaszok érkeztek csökkenő sorrendben: hasonló színvonalon (55,8%), kissé magasabb színvonalon (22%), kissé alacsonyabb színvonalon (15%), jelentősen

alacsonyabb színvonalon (4,6%), jelentősen magasabb színvonalon (2,6%). Ezek az eredmények hasonló képet festenek, mint az előző kérdés által feltérképezett érzékelés.

Felmérte a kérdőív, hogy az *elmúlt 5 évben az emberek az ismerősi körükön belül milyen változást érzékeltek a jövedelmi különbségekben*. 48,2% nem érzékelt változást, 35,4% kis növekedést, 7,8% csökkenést, 6,6% jelentős növekedést és 2% jelentős csökkenést érzékelt.

Normális konjunkturális ciklus esetén is érzékelhetnek változást a megkérdezettek a jövedelmi egyenlőtlenség tekintetében, de feltételeztem, hogy a válság ezt is befolyásolja, különösen, hogy rövid időn belül két gazdasági sokk is hatott a háztartásokra (2008 és 2020). Érzékelésük szerint a *válság a jövedelmi különbségekre* az alábbi módon hatott. A válaszolók 53,4%-a szerint nem változtak, 23,8% szerint kissé, 6,4% szerint jelentősen nőttek, míg 13,6% szerint kissé és 2,8% szerint jelentősen csökkentek. Összességében a két kérdés arra mutat rá, hogy az emberek legnagyobb része a jövedelmi különbségek stagnálását érzékelt, azonban többen érezték azt, hogy nőttek, mint azt, hogy csökkentek. Ez alapján az elmúlt öt év során, legalábbis az emberek érzékelésében inkább negatív változások történtek.

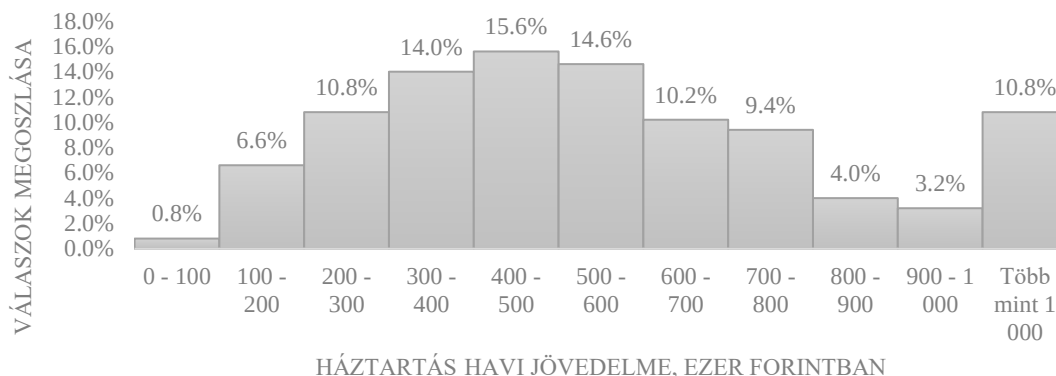
A jövővel kapcsolatos általános hozzáállást mérte fel a kérdőív következő kérdése. A kérdésre, hogy *várhatóan hogyan fog alakulni a jövőben a kitöltő jövedelme*, sokkal pozitívabb válaszok érkeztek. A válaszadók 43,2%-a kis mértékű növekedésre, 31,6%-a semmilyen változásra, 11,4%-a jelentős növekedésre, 10,8%-a kis mértékű csökkenésre, 3%-a pedig jelentős csökkenésre számított.

Kapcsolatot találtam a jövőre vonatkozó kérdés és az életkor között. A két változó között gyenge közepes, szignifikáns kapcsolat van, a Cramer-mutató értéke 0,23. A 42 év alatti korosztálynak pozitív várakozásai vannak a jövővel kapcsolatban, míg az idősebb korosztály inkább negatív várakozásokkal tekint a jövőre, ami olyan szempontból érthető, hogy a korosztály bevétele jelentős részben a nyugdíjból származik, aminek a javulása nem várható.

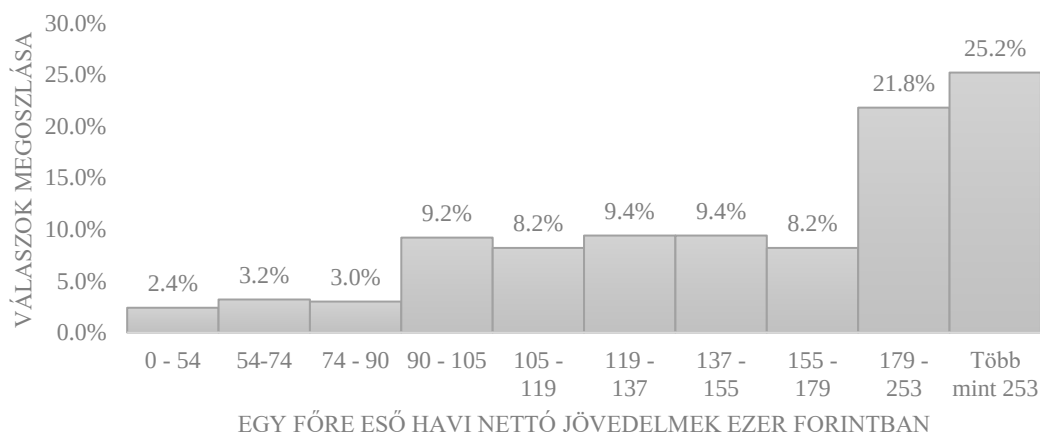
Ezt a kérdést egészíti ki az ezt követő kérdés, amely arra vonatkozott, van-e konkrét tervük a jövedelmük növelésére. Az emberek 59%-a rendelkezik ilyen tervvel. Ezek a kérdések arra utalnak, hogy az embereknek a jövővel kapcsolatban túlnyomóan pozitív várakozásaik vannak és a helyzetük javítására konkrét terveik is vannak.

Az előzetes várakozásaimnak megfelelően, a két kérdés eredményei között van kapcsolat. Asszociációs kapcsolatvizsgálattal vizsgálva kiderült, hogy szignifikáns, közepesen erős kapcsolat található, a Cramer mutató értéke 0,53. Az derült ki tehát, hogy azoknak, akiknek a

jövőbeli jövedelmi helyzetükkel kapcsolatban pozitív a hozzáállásuk, konkrét tervük is van a jövedelmük növelésére.

6. ábra: Válaszok megoszlása havi összes háztartási jövedelem szerint
Forrás: Saját szerkesztés

7. ábra: Válaszok megoszlása havi egy főre eső nettó jövedelem szerint
Forrás: Saját szerkesztés

A 6. és 7. ábra tartalmazza a válaszok megoszlását a háztartási jövedelem és az egy főre eső jövedelem szerint. Ezek alapján a háztartási jövedelmek szerinti megoszlása a mintának sokkal egyenletesebb, normális-szerű eloszlást vesz fel.

Az elemzés során vizsgáltam, hogy az emberek helyesen számolják-e ki az egy főre eső nettó jövedelmet a háztartás összes jövedelméből a családlétszám segítségével. Az elemezhetőség kedvéért, a családlétszám esetében a „Több mint 5” főt jelölő esetben 6 fős családlétszámmal számoltam (11 ilyen válasz érkezett). Teszteltem, hogy a háztartási jövedelem sáv alja, teteje vagy közepe, osztva a családlétszámmal beleesik-e az egy főre eső sávba. A minta 24,6%-a nem esett bele, tehát ott a kitöltő rosszul számolta ki az egy főre eső jövedelmet, míg 76,4%-a

jól. Ez alapján a későbbi elemzés során a háztartási jövedelemből, a sáv közepével számított egy főre eső nettót használok a számításaimhoz.

IV.3 Érzékelt helyzet

A korábban Tóth (2016) alapján definiált jövedelmi osztályozás segítségével a minta elemeit beosztottam a különböző jövedelmi kategóriákba. A sávok határainak meghatározásához a KSH 2019-es egy főre eső háztartási jövedelmek adatsorát használtam, amely a legfrissebb elérhető adatsor. Az adatsor nem tartalmazza a mediánt, ezért azt az 5. és a 6. decilis átlagaként becsültem meg. Ez alapján a medián az egy főre eső havi medián jövedelmet az alábbi képlet alapján kaptam meg:

$$\frac{\frac{1326419}{12} + \frac{1523105}{12}}{2} = 118\,730 \text{ (KSH, 2020)}$$

A jövedelmi rétegek sávjait a kiszámított medián százalékában határoztam meg, a korábbiakban bemutatott, Tóth (2016) által definiált százalékhatárok használatával. A besoroláshoz a korábban ismertetett okok miatt a háztartási jövedelmet használtam, a sáv közepével becsültem. Az adott jövedelmi rétegek alsó és felső sávhatárait az alábbi táblázat tartalmazza:

Háztartási jövedelem a medián százalékában	Alsó határ	Felső határ
Szegény		71 238
Alsó jövedelmi középréteg	71 239	94 984
Középső jövedelmi középréteg	94 985	142 476
Felső jövedelmi középréteg	142 477	237 460
Jómódú	237 461	
Medián	118 730	

3. táblázat: Számított jövedelmi rétegekbe besorolás sávjai a medián százalékában
Forrás: Saját szerkesztés

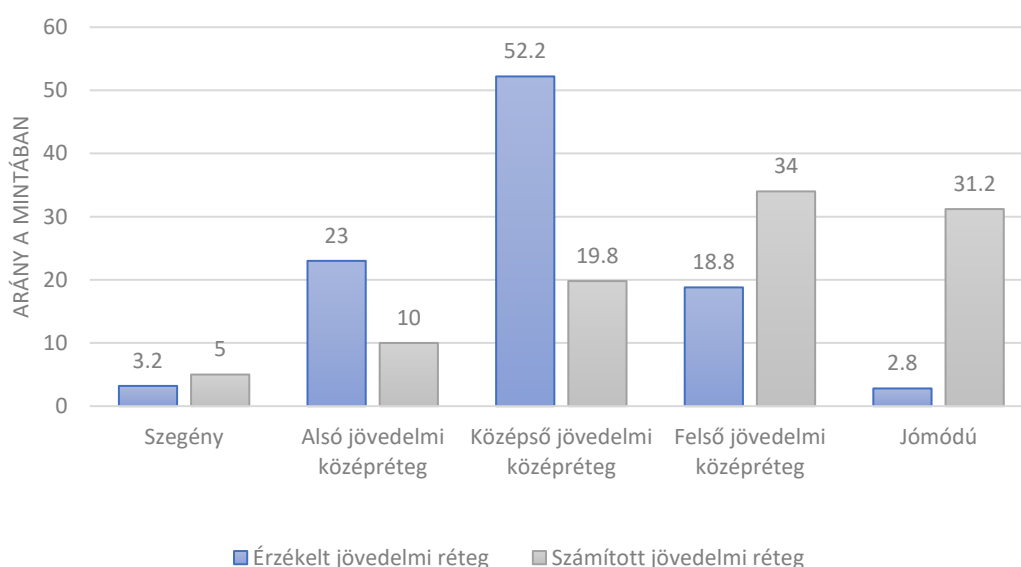
Ezen sávhatárok alapján a minta elemeit beosztottam jövedelmi rétegekbe, amely ugyanúgy 5 skálaértékként értelmezhető, mint a szubjektív osztály érzékelés. Összehasonlítottam, hogy a számított és a kitöltők által érzékelt osztály eltér-e. Ennek az eredményeit a 4. táblázat tartalmazza.

	Érzékelt osztály / számított	Érzékelt					Összesen
		Alsó	Alsó-közép	Középső	Felső-közép	Felső	
Számított	Szegény	1,6	1,6	1,8	0	0	5
	Alsó jövedelmi középréteg	0,6	4,4	4,6	0,4	0	10
	Középső jövedelmi középréteg	0	5,6	11,6	2,6	0	19,8
	Felső jövedelmi középréteg	0,8	7,6	20,8	4,6	0,2	34
	Jómódú	0,2	3,8	13,4	11,2	2,6	31,2
	Összesen	3,2	23	52,2	18,8	2,8	100

4. táblázat: Érzékelt és számított jövedelmi osztály, a teljes minta százalékában

Forrás: Saját számítás

Ezek alapján a válaszadók 25%-a érzékelté úgy, hogy abba a társadalmi osztályba tartozik, mint amelyikbe a jövedelme alapján sorolható. 11% érezte úgy, hogy magasabban és 64% érezte úgy, hogy alacsonyabb életszínvonalon él, mint a jövedelme alapján várható. Az eltérés az érzékelt és a valós helyzet között jelentős.

8. ábra: Érzékelt és számított jövedelmi réteg eloszlása a mintában

Forrás: Saját szerkesztés

A 8. ábra alapján az is látszik, hogy az érzékelt jövedelmi réteg szerinti eloszlás sokkal közelebb van a normális eloszláshoz, mint a számított. Alapvetően azt várnánk, hogy a legnagyobb rész a középosztályé legyen, míg a legalsó és legfelső réteg tartalmazza a legkevesebb elemet. Ehhez az asszociációhoz jobban illeszkednek az érzékelt értékek, mint a számítottak.

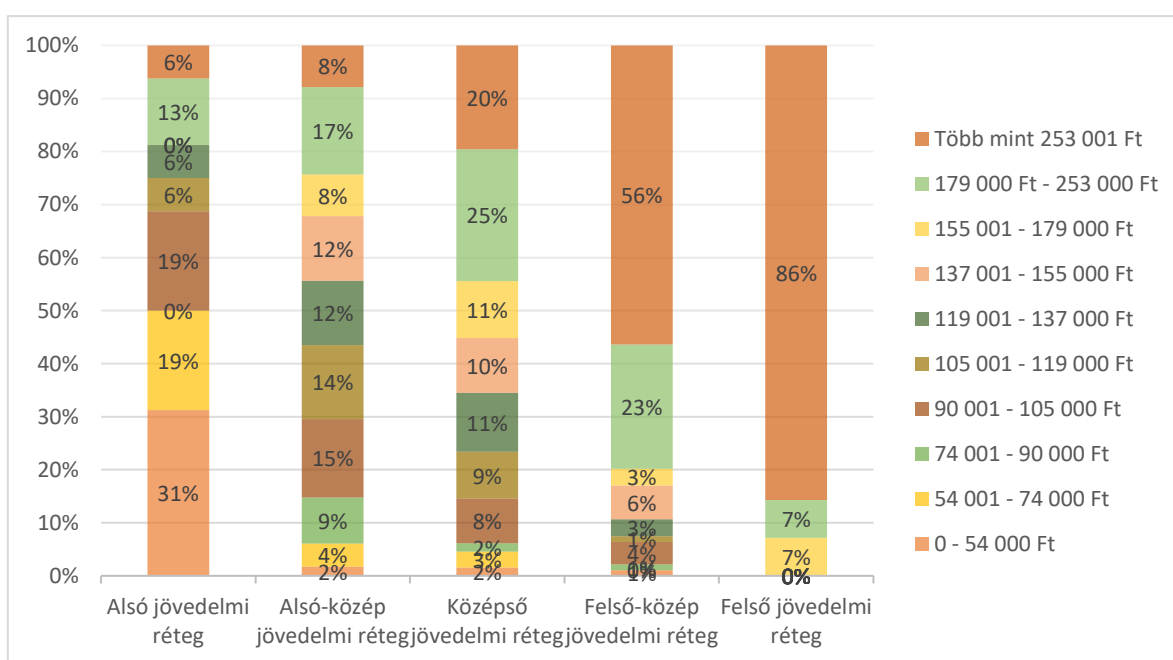
Az eltérés a két csoportosítás között jelentős. A válaszolók háromnegyede érzékelté rosszul a saját jövedelmi helyzetét. Felveti a kérdést, hogy ha a saját helyzetükkel kapcsolatban ennyire

eltérő eredményeket adnak, milyen pontosan ítélik meg az általános társadalmi egyenlőtlenségeket.

Ennek az eltérésnek több oka is lehet. Kisebb torzítást okozhatott az, hogy a számítások során a mediánt becsültem, mivel nem volt elérhető adat. Torzítást okozhat továbbá a korábban már említett probléma, hogy az egy főre eső jövedelmek milyen mértékben festenek pontos képet az egyének életszínvonaláról, különösen nagyobb családlétszámok esetében.

A minta eredményei alapján az derül ki, hogy az emberek elsődlegesen, az elvárásaimmal ellentétben, nem a jövedelmük alapján ítélik meg a saját osztályhelyzetüket. A jövedelmen kívül még szerepe lehet az osztályhelyzet érzékelésében a vagyonnak, a foglalkozásnak, az ismerősi körnek vagy a családi háttérnek. A korábban bemutatott referencia csoportok elméletével összhangban vannak az eredmények, miszerint a legtöbb ember a középső jövedelmi rétegbe helyezi el magát.

Az alábbi táblázat tartalmazza az egyes érzékelt osztályok szerint az egy főre eső jövedelmek eloszlását.

9. ábra: Jövedelmi decilisekbe tartozás a szubjektív osztály érzékelés szerint
Forrás: Saját számítás

A 9. ábra alapján látható, hogy az egyes érzékelt csoportokban jelentősen eltér az egy főre eső jövedelem nagysága. Vannak olyanok, akik bár egy főre eső jövedelmük szerint a 10. decilisbe tartoznak, mégis az alsó osztályba definiálják saját magukat. Összességében az emberek

érzékelése a saját helyzetükről sokszor hamis képet fest, a jövedelmi egyenlőtlenségek mértékéről nem rendelkeznek pontos ismeretekkel. További elemzésre ad lehetőséget, hogy melyik háttérváltozók milyen mértékben befolyásolták az érzékelés helyességét, azonban ez túlmutat ennek a dolgozatnak a témakörén.

IV.4 Középosztály helyzete Magyarországon

Tóth 2016-os elemzésében azt a hipotézist bizonyítja, hogy Magyarországon a valódi, szociológiai középosztály ott kezdődik, ahol a jövedelmi középréteg véget ér. Részen a tanulmány kérdéseit felhasználva mértem fel, hogy milyen anyagi körülmények jellemzik most a középosztályt.

A kérdéssorból 3 kérdés szerepelt a kérdőívben, azonban az eredményei nem relevánsak. Ezek az automata mosógép, a telefon és a színes televízió, amelyek az évek során arányaiban egyre kevesebbe kerültek, ezért a háztartások sokkal nagyobb százalékában megtalálhatóak. A kérdőívre érkezett válaszok (Tóth tanulmányához hasonlóan) is ezt igazolják, ezek az elemek szinte egyik háztartásból sem hiányoznak.

A Tóth-féle kérdéssorból származó két kérdést azonban tovább bontottam. Az első kérdést, miszerint a háztartások „képtelenek váratlan kiadások fedezésére” három részre bontottam összeghatárok szerint: száz és ötszáz ezer, valamint egy millió forintos váratlan kiadásra. A nyaralással kapcsolatos kérdést két részre bontottam: külföld és belföld szerint. Ezeken felül két kérdést a szociológiai középosztály definíciójából kiindulva hozzáírtam a kérdőívhez. Ezek a hosszú távú megtakarításokra és az anyagi biztonságra vonatkoztak.

A kérdésekre érkezett válaszokat az alábbi táblázat tartalmazza, az adott jövedelmi réteg százalékában:

Anyagi depriváció szubjektív jellemzői	Jövedelmi réteg (számított) (megoszlás a mintában, %)					
	Alsó	Alsó-közép	Közép	Felső-közép	Felső	Teljes minta
100 000 Ft-os kiadást képtelenek fedezni.	44,0	31,4	14,8	10,0	1,0	16,8
500 000 Ft-os kiadást képtelenek fedezni.	74,7	62,7	47,0	36,7	12,4	43
1 000 000 Ft-os kiadást képtelenek fedezni.	92,0	86,3	75,8	69,2	32,4	68,6
Nem engedhetnek meg maguknak egy hét nyaralást az otthonukon kívül belföldön.	33,3	25,5	18,8	10,0	2,9	16,2
Nem engedhetnek meg maguknak egy hét nyaralást az otthonukon kívül külföldön.	57,3	52,9	36,9	27,5	5,7	32,8
Nem engedhetnek meg maguknak hús fogyasztást kétnaponta.	14,7	2,0	5,4	1,7	1,0	4,6
Anyagi okokból nem rendelkeznek autóval.	18,7	5,9	10,7	8,3	5,7	9,8
Nem engedhetik meg maguknak a lakás rendes fűtését.	6,7	3,9	3,4	4,2	0,0	3,4
Előfordult fizetési elmaradás pénzhiány miatt az elmúlt 5 évben.	26,7	23,5	17,4	13,3	1,0	15
Anyagi okokból nem rendelkeznek hosszú távú (például nyugdíj) megtakarítással.	46,7	33,3	19,5	20,0	3,8	21,8
Jövedelemkiesést nem tudnának átvészelni.	44,0	41,2	25,5	17,5	7,6	24,2

5. táblázat: Anyagi deprivációs tényezők a mintában a jövedelmi rétegekben a jövedelmi réteg arányában (%)

Forrás: Saját szerkesztés

Egy kisebb váratlan kiadást, például egy háztartási eszköz pótlását, a jövedelmi középréteg közel 15%-a nem tudna fedezni, egy ötszázezer forintos kiadást hozzávetőlegesen a középosztály fele nem tudná kigazdálkodni. A kérdőívben szereplő legmagasabb értéket, az egy millió forintot a jövedelmi középréteg több mint háromnegyede nem tudná fedezni, és a felső középréteg és a felső jövedelmi réteg 69 és 32%-ának is problémát okozna. Tóth (2016) tanulmányában a válaszok az egymillió forintos kategóriához hasonlítanak. Tanulmányában azt találta, hogy a középréteg 75, a felső jövedelmi közép 56, a jómódú réteg 31 százaléka nem engedhet meg egy váratlan kiadást.

Az otthonukon kívüli egyhetes nyaralást belföldön a jövedelmi középréteg 19, külföldön 37 százaléka nem engedhet meg magának. Ez az eredmény alacsonyabb, mint Tóth tanulmányában, ahol a jövedelmi közép 68%-a nem engedhette meg ezt magának. Az

autóhasználat és a húsfogyasztás tekintetében is kisebb arányok találhatók a mintában, mint a korábbi tanulmányban. A fizetési elmaradás azonban a mintában magasabb, a középréteg 17%-ában fordult elő a kitöltők között, míg Tóth (2016) eredményeiben csak 8%-ban.

A két hozzáadott kérdés alapján az derült ki, hogy a mintában a jövedelmi középréteg 20%-a nem rendelkezik hosszútávú megtakarítással, és még a felső jövedelmi réteg esetében is előfordul ennek hiánya. Egy rövidebb jövedelemkiesést, például munkahelyvesztést, a jövedelmi közép 26%-a nem tudna átvészelni, ami komor képet fest a jövedelmi középréteg anyagi biztonságáról.

Összességében az eredmények alapján hasonló a helyzet jelenleg, mint a Tóth (2016) által vizsgált időszakban. Kis mértékben kedvezőbb eredményeket kaptam azonban a saját felmérésemben, mint a korábbi kutatásban. A saját kutatásom és Tóth korábbi tanulmánya közötti különbségek következhetnek a mintavétel és így a minta felépítésének különbségéből is, mivel a saját kutatásomban nem volt reprezentatív a mintavétel. Valamint a jövedelmi kategóriák számításánál korábbi, 2019-es jövedelmi adatokkal számoltam, míg a mintavétel 2021 elején történt, a jövedelmek feltételezhetően azóta emelkedtek, de ez nem okoz számottevő különbséget a megítélésben.

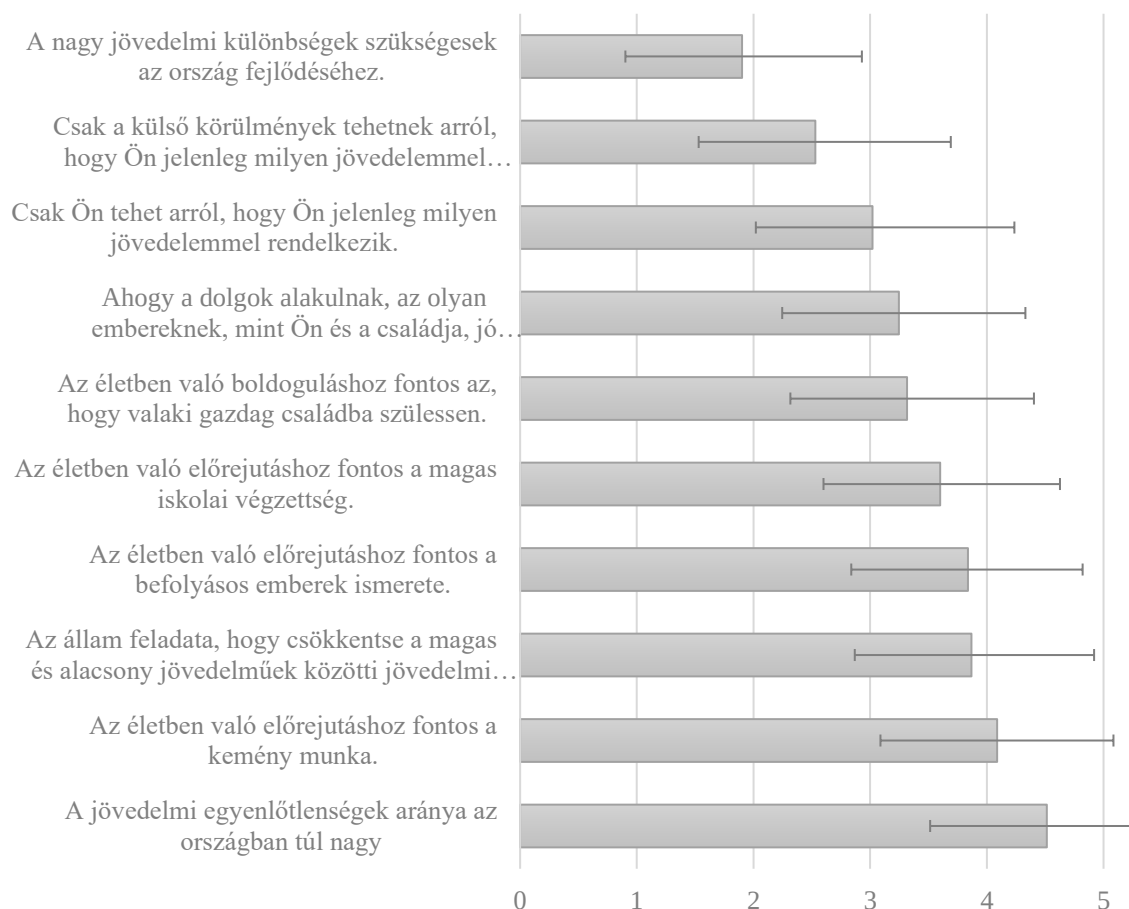
A jövedelmi középréteg anyagi körülményei nem felelnek meg a középosztály szociológiai jellemzőinek. Jelentős százalékuk nem rendelkezik komoly megtakarításokkal, valamint a körülményeikben történő kisebb negatív hatásokat, váratlan kiadásokat vagy jövedelemkiesést nem tudnak átvészelni. A válaszok felhívják a figyelmet egy komoly problémára. Még a magasabb társadalmi rétegekben sem élnek az emberek megfelelő anyagi biztonságban, ami rámutat a pénzügyi tudatosság hiányára. Még azok között is, akik a jövedelmük szerint a felső osztályba tartoznak, jelentős százalékban vannak olyanok, akiknek a helyzetét egy váratlan kiadás, vagy egy bevételkiesés megrendítené.

IV.5 Jövedelem egyenlőtlenséggel kapcsolatos attitűd

Sági 1996-os tanulmányában több ország összehasonlításában felmérte, hogy az emberek milyen mértékű egyenlőtlenségeket érzékelnek maguk körül, mi ezekhez az általános hozzáállásuk és milyen okoknak tulajdonítják őket. A kérdőív a tanulmányban feltett attitűdre vonatkozó kérdések közül 10-et tartalmaz, amelyeket a válaszolóknak Likert-skálán kellett értékelniük, ahol az 1 az egyáltalán nem ért egyet, az 5 a teljesen egyet ért jelentéssel bírt. Az 1996-os tanulmányban az említett 10-en kívül szerepelnek más attitűd kérdések is, amelyek ma

már kevésbé relevánsak, mivel a rendszerváltás közelsége miatt 1996-ban erősen befolyásolta az embereket a szocializmus gondolatvilága.

Az 1996-os tanulmányban az egyes kérdésekhez a teljesen egyetértők és az egyetértők százalékos arányát mutatják be. A kérdőíves kutatásban ez a 4-es és 5-ös kategória, így ezt a két választ hasonlítom a korábbi tanulmány eloszlásaihoz. Az alábbi ábrán láthatóak a beérkezett válaszok átlagai és szórásai:

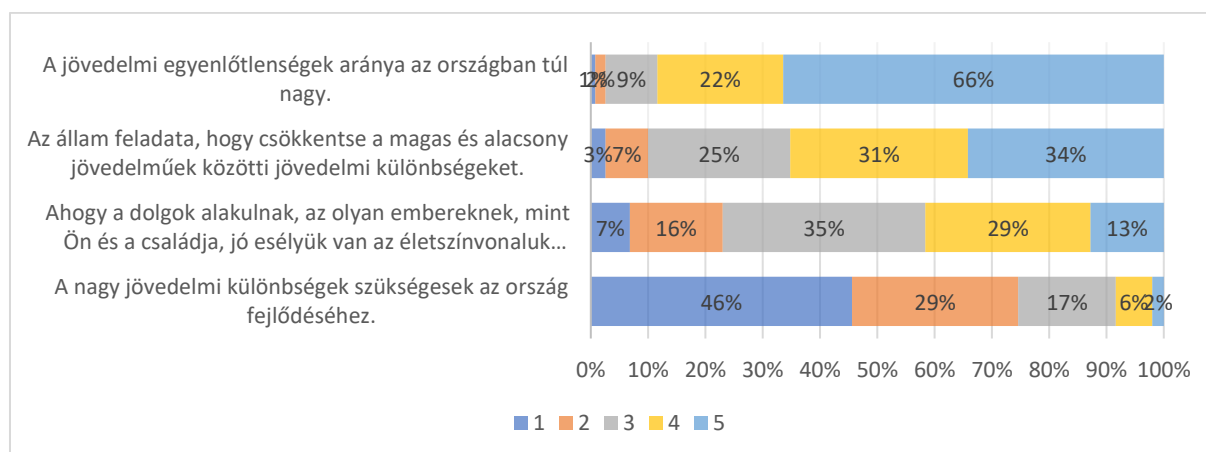
10. ábra: Az attitűd kérdésekre beérkezett válaszok átlaga és szórása
Forrás: Saját szerkesztés

A 10. ábra alapján látható, hogy a válaszadók szinte teljes mértékben egyetértenek azzal, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek aránya az országban túl nagy, míg legkevésbé azzal értenek egyet, hogy ezek az egyenlőtlenségek szükségesek az ország fejlődéséhez. Az életben való boldogulás négy eleme közül a legfontosabbnak a kemény munkát, utána a befolyásos emberek ismeretét és a magas végzettséget, legkevésbé fontosnak pedig a gazdag családot tartották. Ez az eredmény azért különösen érdekes, mivel a korábbi kutatások kimutatták, hogy a jövedelmi

helyzetre a legerősebb hatással a magas iskolai végzettség van. Ennek ellenére az emberek érzékelésében mégsem tölt be kiemelt szerepet.

Sági tanulmányához nagyon hasonló eredményt mutatnak az általános vélekedést felmérő kérdések. 1996-ban az összes országban túlságosan nagynak találták a jövedelmi egyenlőtlenségeket, azonban a volt szocialista országokban és Európa országaiban jelentősen magasabb volt a társadalmi igény az egyenlőségre. (Sági, 1996)

Több korábbi kutatás is arra az eredményre jutott, hogy az emberek jelentős többsége úgy gondolja, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek Magyarországon túl nagyok. A kérdőívben azzal az állítással, hogy a „*Jövedelmi egyenlőtlenségek aránya az országban túl nagy*” a válaszolók 88,4%-a ért egyet. Sági tanulmányában 1996-ban ezzel a kérdéssel a válaszolók 83,9%-a, míg az 1999-es TÁRKI ISSP vizsgálat eredményei szerint az emberek 93%-a egyetértett ezzel az állítással. (Tóth, 2003). Azzal kapcsolatban, hogy a *nagy jövedelmi különbségek szükségesek az ország fejlődéséhez*, korábban 20,8% értett egyet, míg a kérdőív kitöltői közül 8%.

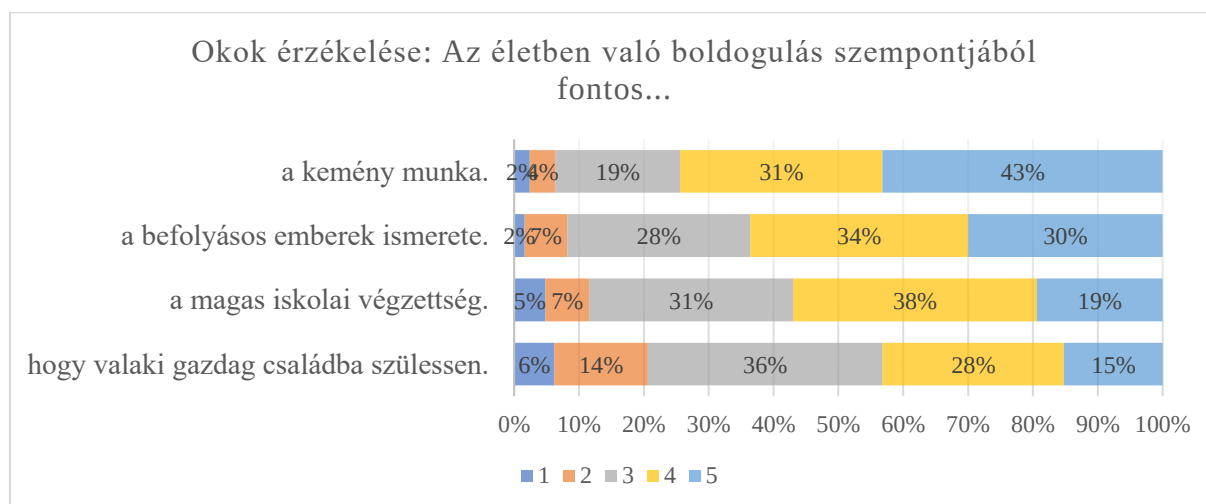

11. ábra: Általános attitűd kérdések
Forrás: Saját szerkesztés

A gazdasági változások iránya nagy hatással van arra, hogy a társadalom optimistán vagy pesszimistán szemléli a jövedelmi egyenlőtlenségeket. (Sági, 1996) A jövővel kapcsolatos attitűdöt mérte fel a kérdés, hogy milyen esélye van az országban a kitöltők és a hozzájuk hasonló családoknak az életszínvonaluk növelésére. Míg Sági tanulmányában ez az érték Magyarországon 11%-os, a kérdőív mintájában 42% ért egyet vele. 1996-hoz képest ez jelentős növekedést jelent. Bár összességében még mindig pesszimista alaphozzáállás jellemző, ez sokat fejlődött az elmúlt években. Ez lehet annak a folyománya, hogy a gazdaságban az utóbbi időben pozitív változások is történtek, a koronavírus okozta gazdasági visszaesés előtt 10 év konjunktúra jellemezte az országot.

Az állam szerepét az egyenlőtlenségek csökkentésében Sági (1996) tanulmányában 74,6%, míg a mintában 65% tartotta fontosnak. A tanulmányban összefüggést talált a kutató az állami befolyás igénye és a jövedelmi egyenlőtlenségek túl nagynak tartása között. A mintában, bár még mindig túl nagynak tartják az egyenlőtlenségeket, az állami beavatkozás fontossága csökkent. Ez annak is lehet a folyománya, hogy az 1996-os tanulmány a rendszerváltás után rövid időn belül készült, amikor az állam szerepe sokkal jelentősebb volt, míg az elmúlt 20 évben sokkal nagyobb szerepet kapott Magyarországon az öngondoskodás.

Sági kiemeli, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek érzékelése szempontjából kiemelt fontossággal bír az esélyegyenlőség, azaz hogy a közvélemény szerint milyen mértékben határozza meg az ember jövőbeli boldogulásának esélyeit a származása. A következő 4 attitűdre vonatkozó kérdés felmérte, hogy az emberek az egyes okokat milyen mértékben tartják meghatározónak az életben való boldogulással kapcsolatban.

12. ábra: Egyenlőtlenségi okok érzékelése
Forrás: Saját szerkesztés

A 12. ábrán látható adatok alapján az alábbiakban összehasonlítom a kérdőíves kutatás által felderített különböző okok fontosságának százalékos arányát Sági tanulmányával. Az emberek egyetértenek vagy teljesen egyetértenek az életben való boldogulás szempontjából az alábbi tényezőkkel:

- A kemény munkát az emberek 53,9%-a tartotta fontosnak a korábbi tanulmányban, míg a kérdőívben az emberek 74,45%-a tartotta fontosnak a kemény munkát a boldogulás szempontjából.

- Míg 1996-ban az emberek 39,5%-a gondolta úgy, hogy a *befolyásos emberek ismerete* meghatározó a boldogulás szempontjából, addig most a megkérdezettek 63,6%-a tartotta ezt fontosnak.
- A *magas iskolai végzettség* szerepével 1996-ban az emberek 28,5%-a értett egyet (amivel Magyarország a vizsgált országok közül utolsó helyen szerepelt). A kérdőívben ehhez képest jelentősen magasabb, 57%-os egyetértési arány található.
- Azt, hogy valaki *gazdag családba* született, az 1996-os tanulmányban az emberek 30,1%-a tartja fontosnak, míg a kérdőívben megkérdezettek 43,2%-a ért vele egyet.

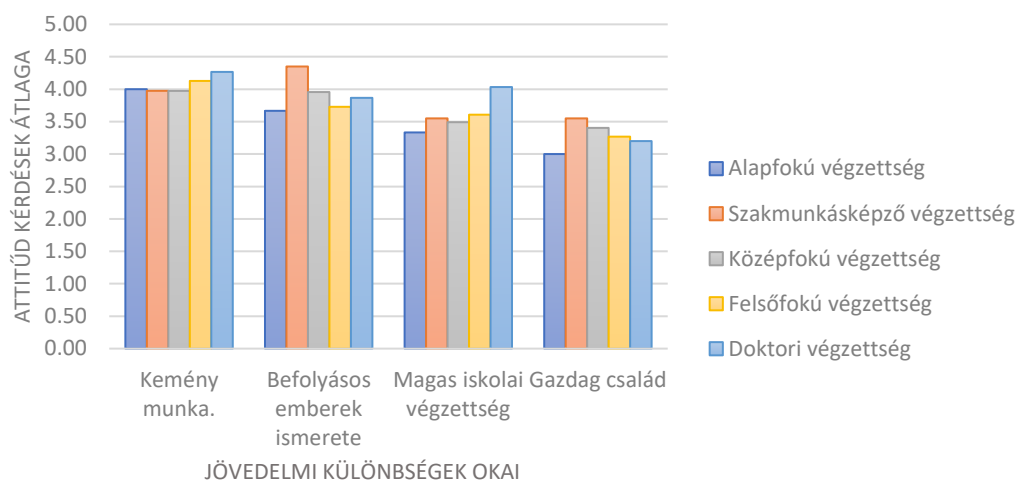
A tanulmányban kiemelik, hogy bár a végzettség szerepe a jövedelmek szempontjából kiemelt jelentőségű, az olyan országokban, ahol az állam által nyújtott redisztribúció aránya magasabb, az emberek jelentősen kevésbé veszik figyelembe a magas iskolai végzettség szerepét a jövedelmi egyenlőtlenségek alakulásában. (Sági, 1996)

A saját kutatásomban a válaszadók jelentősen magasabb aránya ért egyet az iskolai végzettség fontosságával. Ezt a különbséget magyarázhatja azonban az a tény, hogy a kérdőíves kutatás végzettség szempontjából nem reprezentatív, a kitöltők 68,6%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Az elmúlt több mint 20 év során azonban jelentős változások történtek a végzettség szerinti társadalmi összetételben. A felnőtt korú 15-74 év közötti népesség körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jelentősen megnőtt. 1998-ban¹ a munkaképes korú népesség arányában ez 10,4% volt, míg 2020-ban a népesség 23,1%-a rendelkezik felsőfokú képesítéssel. (KSH, 2020). A két adat közötti különbséget indokolhatja tehát a végzettségek arányának változása az elmúlt 20 év során.

A kapcsolati tőke fontosságát felmérő kérdésben is jelentős változás mutatkozott a korábbi tanulmányhoz képest. Korábban a befolyásos emberek ismerete szempontjából Magyarország a megkérdezett országok közül a harmadik legalacsonyabb értéket érte el. Ezzel szemben most a kérdőív kitöltők jelentős része egyetértett ezzel az állítással, a négy ok közül ezt tartották a második legfontosabbnak.

---

¹ A KSH által közzétett legrégebbi adat.

13. ábra: A jövedelmi egyenlőtlenségek okaival kapcsolatos attitűdök átlaga végzettség szerint

Forrás: Saját szerkesztés

A 11. ábra alapján látható, hogy összefüggés található ezekre az attitűd kérdésekre adott válasz és a legmagasabb iskolai végzettség között. Míg az alapfokú oktatással rendelkezők átlagosan 3,3-ra értékelik a végzettség szerepét, addig a felsőfokú és doktori végzettséggel rendelkezők átlaga 3,6 és 4,0. A befolyásos emberek ismeretét a legmagasabbra a szakmunkás végzettséggel rendelkezők értékelték, átlagosan 4,4-re, míg legalacsonyabbra az alapfokú és felsőfokú végzettséggel értékelték, mindkét csoportban átlagosan 3,7-re. Ez következhet abból a tényből, hogy a szakmunkák során sokszor az ismerősök ajánlása alapján választanak szakembert az emberek és emiatt a kapott munkák nagysága jelentősen függhet a befolyásos emberek ismeretétől. A gazdag család fontosságát is a szakmunkás végzettségűek értékelték a legmagasabbra, átlagosan 3,5-re, míg legalacsonyabbra az alapfokú végzettségűek, átlagosan 3-ra. A kemény munka esetében nem volt jelentős eltérés a csoportok átlagai között.

Összességében az attitűd kérdések vizsgálatából az derült ki, hogy az emberek általánosságban még mindig túl nagyra tartják a jövedelmi egyenlőtlenségeket, azonban sokkal kevésbé tartják fontosnak az ország fejlődése szempontjából, mint 25 évvel ezelőtt. Bár az állam szerepét még mindig jelentősnek tartják, ennek mértéke csökkent. Ez a változás a hozzáállásban következhet abból, hogy az öngondoskodás szerepe az elmúlt években megnőtt. Az egyenlőtlenség okainak vizsgálata során jelentősen növekedett a korábbiakhoz képest a befolyásos emberek és a magas végzettség szerepe. Mivel a végzettség egy olyan ok, amit a társadalom hajlamosabb legitimnek gondolni, ez a jövedelmi egyenlőtlenségek nagyobb elfogadásához vezethet. Javultak továbbá a jövővel kapcsolatos várakozások, sokkal jobban hisznek abban a válaszadók, hogy a saját

helyzetük javítására esélyük van. Ez a korábbiakhoz képest sokkal optimistább hozzáállás, aminek hosszú távon pozitív hatása lehet az ország fejlődésére.

IV.6 A jövedelmi különbségek érzékelésének okai

Az egyes attitűdkérdések és a háttérváltozók közötti kapcsolatot vizsgáltam annak érdekében, hogy az egyes jelenségek vizsgálható okait feltárjam. Ebben a fejezetben bemutatom a legfontosabb kapcsolatokat, melyek közül azokat emelem ki, ahol szignifikáns kapcsolatot találtam. ($\alpha < 0,05$)

Az állításnál, miszerint „*A jövedelmi egyenlőtlenségek aránya az országban túl nagy*” a nemmel szignifikáns kapcsolat mutatkozott. A nők esetében nagyobb arányban adtak magasabb pontszámot, mint a férfiak ($C=0,179$, $\alpha=0,003$). Ez következhet abból a tényből, hogy a nők magasabb egyenlőtlenségekkel szembesülnek, mint a férfiak.

„*Az állam feladata, hogy csökkentse a magas és alacsony jövedelműek közötti jövedelmi különbségeket*” állítással a nők egyetértése egyértelműbb ($C=156$, $\alpha=0,016$). A legmagasabb egyetértési arány a 60 év fölöttiek esetében van ($C=0,145$, $\alpha=0,000$), a fiatalabbak inkább semlegesek. Ez következhet abból a tényből, hogy az idősebb korosztály életét jobban befolyásolta a szocializmus és ezért az állam szerepét fontosabbnak tartják. A havi összes nettó jövedelem és az állam szerepének értékelése között gyenge közepes, szignifikáns kapcsolat található ($C=0,209$, $\alpha=0,000$). A teljes egyetértés aránya csökken a jövedelem növekedésével. Minél magasabb az egyén jövedelme, annál kevésbé várja az államtól, hogy csökkentse a jövedelmi különbségeket, míg az alacsonyabb jövedelműek inkább az államtól várják a megoldást.

Azzal az állítással, hogy „*Ahogy a dolgok alakulnak, az olyan embereknek, mint Ön és a családja, jó esélyük van az életszínvonaluk javítására.*” nagyobb arányban értenek egyet a nők ($C=0,166$, $\alpha=0,008$), és a 18-26 közötti fiatalok ($C=0,161$, $\alpha=0,00$), valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkezők. ($C=0,128$, $\alpha=0,008$).

Az állítás esetében, hogy „*Csak Ön tehet arról, hogy Ön jelenleg milyen jövedelemmel rendelkezik*” az életkorral ($C=0,129$, $\alpha=0,007$), és a havi összes nettó jövedelemmel ($C=0,171$, $\alpha=0,031$) találtam szignifikáns kapcsolatot. Korosztályi bontás szerint a fiatalok kevésbé értenek egyet, nagyobb arányban jelöltek 1-3 értéket, míg az idősebbek hajlamosabbak voltak egyetérteni. A nettó összes jövedelem szerint alacsonyabb keresetűek kevésbé értenek egyet, míg a magasabb keresetűek inkább semleges, vagy egyetértő álláspontot vettek fel. Összességében a fiatalok esetében, akik karrierjük elején vannak, hajlamosabbak

eredményeiket saját maguknak tulajdonítani, míg az idősebbek, akik adott esetben nyugdíjból élnek, kevésbé értenek egyet. A jövedelem esetében is értelemszerű, hogy a magasabb jövedelműek inkább saját eredményeiket tartják anyagi helyzetük okának.

Ennek az állításnak a komplementereként megfogalmazott állítással, miszerint „*Csak a külső körülmények tehetnek arról, hogy Ön jelenleg milyen jövedelemmel rendelkezik.*” csak az életkorral találtam kapcsolatot ($C=0,176$ $\alpha=0,000$). Az állítással a 18-26 évesek értenek egyet legkevésbé, az életkor növekedésével növekszik az egyetértés.

„*Az életben való boldoguláshoz fontos az, hogy valaki gazdag családba szülessen*” állítás esetében kapcsolat található a nemmel ($C=0,156$, $\alpha=0,016$) és a korrall ($C=0,159$, $\alpha=0,000$). A nők valamivel gyakrabban értenek egyet az állítással, mint a férfiak. A korok szerinti bontás esetében a fiatalabb korosztályok inkább semlegesek, míg az idősebbek hajlamosabbak egyetérteni. A teljes egyetértés aránya a 60 fölötti korosztály esetében volt a legmagasabb. Véleményem szerint ez következhet abból, hogy az idősebb korosztály életében még sokkal meghatározóbb volt a család anyagi helyzete, míg a fiatalok és középkorúak maguknak teremtenek egzisztenciát.

Összefüggés volt továbbá a család havi összes nettó jövedelme és az egyetértés között. A magasabb jövedelműek inkább semleges attitűdöt képviseltek, míg az alacsonyabb jövedelműek az állítással hajlamosabbak voltak jobban egyetérteni. Értelemszerűen azok tartják a legfontosabbnak a szülők anyagi helyzetét, akik jobban rászorulnak a segítségükre.

Összességében leginkább a nem, az életkor és a havi összes nettó jövedelem befolyásolta a jövedelem egyenlőtlenségekkel kapcsolatos attitűdöt. A nők hajlamosabbak voltak egyetérteni a jövedelmi egyenlőtlenségek túlzott nagyságával, valamint az állam szerepével a csökkentésében. A korosztályok esetében erős különbségeket találtam. Az idősebb korosztály fontosabbnak tartja a külső körülményeket és az állam szerepét a jövedelmi egyenlőtlenségekben, a gazdag család szerepét a boldogulás szempontjából, valamint a jövővel kapcsolatban is negatívabb attitűdöt képviselnek. A jövedelmek esetében is egyértelmű kapcsolat található, a magasabb jövedelműek inkább saját teljesítményüknek tulajdonítják a helyzetüket és az állam szerepét is kevésbé tartják fontosnak.

V. Konklúzió

A dolgozatomban megvizsgáltam a jövedelmi egyenlőtlenségek alakulását az elmúlt évtizedekben Magyarországon. Több szakirodalom és a KSH által nyilvánosságra hozott adatok is megerősítik, hogy a jövedelemegyenlőtlenségek kis mértékben, de növekedtek. Ez leginkább a decilisek átlagjövedelmének vizsgálatából derül ki.

Vizsgáltam továbbá, hogy a statisztikai adatokhoz képest az érintettek hogyan érzékelik a jövedelmi egyenlőtlenségeket. Kérdőíves kutatás által gyűjtött 500 elemes minta segítségével mértem az egyenlőtlenségekhez fűzött általános attitűdöt. Az eredményeimet összehasonlítottam Sági Matild – Egyenlőtlenség és Egyenlőtlenségtudat című tanulmányával, hogy felmérjem az elmúlt 25 évben történt változásokat az általános hozzáállásban.

Az eredmények azt mutatják, hogy a megkérdezettek még mindig túl nagynak és károsnak tartják az egyenlőtlenségeket, azonban a korábbi tanulmánnyal szemben kevésbé tartják őket szükségesek az ország fejlődéséhez. Az állam szerepét sokkal kisebbnek ítélik az emberek, mint a korábbi kutatásban. Az attitűdre vonatkozó kérdések és a háttérváltozók kapcsolatából azonban kiderült, hogy az idősebb korosztály sokkal fontosabbnak tartja az állam szerepét, mint a fiatalabb generáció. Ebből tehát az derült ki, hogy az attitűd változása köszönhető a generációk közötti különbségeknek is.

Változtak továbbá az egyenlőtlenségek legitimációjával kapcsolatos vélemények. A legfontosabbnak a boldogulás szempontjából a kemény munkát tartották, azt követte a befolyásos emberek ismerete és a magas iskolai végzettség, az utolsó helyen pedig a gazdag családi háttér. Legjelentősebb változás a korábbi tanulmányhoz képest, hogy az iskolai végzettség szerepét közel dupla olyan fontosnak értékelték az emberek, amely abból a tényből is következhet, hogy a diplomások aránya a népességben jelentősen megnövekedett. A kapcsolatvizsgálat kimutatta, hogy a gazdag család szerepét sokkal többre értékeli az idősebb generáció, mint a fiatalabb.

Az elvégzett kapcsolatvizsgálatok kimutatták, hogy a jövedelem egyenlőtlenségekkel kapcsolatos attitűdöt leginkább az életkor és a jövedelem nagysága befolyásolja. Jelentős eltérés van az idősebb és a fiatalabb generációk között. A fiatalabbak bizakodóbbak a jövővel kapcsolatban, kevésbé tartják fontosnak az állam, gazdag család szerepét, valamint a saját helyzetüket hajlamosabbak saját, belső érdemeiknek tulajdonítani. Összességében a jövővel kapcsolatos hozzáállás sokkal optimistábbá vált. A fiatalabb generáció hajlamosabb belső

értékekre és fejleszthető faktorokra, az oktatásra helyezni a hangsúlyt, ami miatt az egyenlőtlenségekkel kapcsolatos hozzáállás is javult.

Vizsgáltam továbbá, hogy a középosztály helyzete az elmúlt évtizedben hogyan változott Magyarországon. Az anyagi deprivációs tényezők vizsgálatát összehasonlítottam Tóth (2016) tanulmányával, és a korábbi tanulmányhoz hasonlóan azt találtam, hogy a jövedelmi középréteg Magyarországon nem egyezik meg a szociológiai értelemben vett középosztállyal. Az emberek által érzékelt jövedelmi helyzet, a jövedelem alapján számított osztályhelyezettől jelentősen eltér. A megkérdezettek negyede érzékelte csupán ugyanabba a jövedelmi rétegbe saját helyzetét, mint amelyikbe tartozik. Azok, akik jövedelmük alapján a középréteg tagjai, jelentős arányban nem rendelkeznek megtakarításokkal és az anyagi biztonságuk gyenge alapokon nyugszik.

Ez alapján a legnagyobb problémát az emberek tudatossága okozza. Mivel a saját helyzetükkel sincsenek tökéletesen tisztában, ezért nem elvárható, hogy a társadalomról átfogó képpel rendelkezzenek. Anyagi biztonság tekintetében a pénzügyi tudatosság, és így a megtakarítások hiányára hívják fel a figyelmet az eredményeim. Annak a politikai irányzatnak, amelyik a középosztály helyzetének erősítését tűzi ki célul, fontos figyelmet fordítani a pénzügyi tudatosság növelésére is.

A kutatásom során felmerült továbbá a kérdés, hogy az egyenlőtlenségekkel kapcsolatos különböző statisztikák és mutatók mennyire pontos képet festenek a társadalom helyzetéről. Ha pusztán a jövedelmi egyenlőtlenségeket vizsgáljuk, az egy főre eső jövedelem hamis képet tud festeni, mivel a háztartásban élők száma jelentősen befolyásolja. Egy 5 fős háztartás például nem él jelentősen alacsonyabb színvonalon, mint az ugyanakkora háztartási jövedelemmel rendelkező háztartás, azonban a statisztikák szerint akár több decilis különbség is lehet köztük. Ez alapján célszerű lehet a statisztikák során valamiféle szorzószámot alkalmazni a további családtagok számára az egy főre eső jövedelem meghatározásánál, például, hogy egy gyerek csak „fél embernek” számítsen. További kutatásra ad lehetőséget ezeknek a szorzószámoknak a megalkotása oly módon, hogy pontos képet fessen az egyének társadalmi helyzetéről.

Összességében a jövedelmi egyenlőtlenség és ennek érzékelésének vizsgálata nem csupán a helyzetfelmérés miatt fontos, hanem lényeges támpontot adhat a döntéshozóknak a megfelelő gazdaságpolitikai irányok kijelöléséhez és az intézkedések tervezéséhez is.

Irodalomjegyzék

1. Atkinson, A. B., 2015. *Inequality; What can be done?*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
2. Cobham, A. & Sumner, A., 2013. Is It All About the Tails? The Palma Measure of Inequality. *CGD Working Paper 343. Center for Global Development*.
Letöltés helye: <https://www.cgdev.org/sites/default/files/it-all-about-tails-palma-measure-income-inequality.pdf> Megtekintés ideje: 2021.03.10.
3. Dabla-Norris, K. K. F. R., 2015. *Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective*, International Monetary Fund.
Letöltés helye: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>
Megtekintés ideje: 2021.03.25.
4. Evans, M., Kelley, J. & Kolosi, T., 1992. Images of Class: Public Perceptions in Hungary and Australia. *American Sociological Review*, Vol. 57, No. 4 (Aug., 1992), pp. 461-482.
Letöltés helye: <https://www.jstor.org/stable/pdf/2096095.pdf> Megtekintés ideje: 2020.12.03.
5. Kerékgyártó, G., Mundruczó, G. & Sugár, A., 2003. *Statisztikai módszerek és alkalmazásuk a gazdasági, üzleti elemzésekben*. Budapest: Aula Kiadó Kft..ISBN 963 9478 49 0
6. Kolosi, T., 1996. Egyenlőtlenségtudat nemzetközi összehasonlításban. In: *Társadalmi riport 1996*. Budapest: Táarki, pp. 373–401..
Letöltés helye: <https://www.tarki.hu/sites/default/files/adatbank-h/kutjel/pdf/a900.pdf>
Megtekintés ideje: 2021.01.10.
7. Kolosi, T. & Fábián, Z., 2016. Vagyoneeloszlás Magyarországon. In: *Társadalmi Riport 2016.*, pp. 98–112..
Letöltés helye: <https://www.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/05kolosi.pdf>
Megtekintés ideje: 2021.02.13.
8. Kolosi, T. & Keller, T., 2009. Kikristályosodó társadalomszerkezet. In: *Jövedelem egyenlőtlenség és szegénység Magyarországon*. Budapest: TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt., pp. 62-72..
Letöltés helye: https://www.tarki.hu/hu/research/hm/monitor2009_teljes.pdf
Megtekintés ideje: 2020.12.12.
9. Kovács, I., 2010. A hazai jövedelemeloszlás és jövedelemegyenlőtlenség mérése és elemzése a személyi jövedelembevallási adatok alapján. *MTA Közgazdaságtudományi Intézet*.
Letöltés helye:
http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2011/2011_03/2011_03_294.pdf Megtekintés ideje: 2021.03.04.
10. KSH, 2020. 2.1.5. A 15–74 éves népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként (1998–)*, Központi Statisztikai Hivatal (online): Letöltés helye:

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf015.html Megtekintés ideje: 2020.02.12.

11. Központi Statisztikai Hivatal, (online) 2020. 2.2.1.4. *Egy főre jutó bruttó és nettó jövedelem jövedelmi tizedek szerint.*
Letöltés helye: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc047.html
Megtekintés ideje: 2020.12.12.
12. Központi Statisztikai Hivatal, (online) 2020. 2.2.2.1. *A szegénységgel vagy társadalmi kirekesztődéssel kapcsolatos fontosabb indikátorok, referencia év szerint,*
Letöltés helye: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zaa007.html
Megtekintés ideje: 2020.12.12
13. Központi Statisztikai Hivatal, 2020. 2.2.3.5. *A különböző megélhetési szintekhez szükségesnek tartott jövedelemösszeg jövedelmi tizedek (decilisek) szerint [ezer forint/hó/fő].*
Letöltés helye: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc022a.html
Megtekintés ideje: 2020.01.02.
14. Központi Statisztikai Hivatal, 2020. *A háztartások életszínvonala, 2019*
Letöltés helye:
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/2019/index.html> Megtekintés ideje: 2020.02.13.
15. OECD, 2008. *Growing Unequal?: Income Distribution and Poverty in OECD Countries.* Paris: OECD Publishing, ISBN 9789264044180
16. OECD, 2017. *Understanding of Socio-Economic Divide in Europe.* Centre for Opportunity and Equality .
Letöltés helye:
<http://projects.mcrit.com/foresightlibrary/attachments/article/1173/cope-divide-europe-2017-background-report.pdf> Megtekintés ideje: 2020.11.23.
17. OECD, 2020. *How's life? 2020: Measuring Well-being.* Paris: OECD Publishing.
Letöltés helye: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9870c393-en/index.html?itemId=/content/publication/9870c393-en> Megtekintés ideje: 2021.03.14.
18. OECD, 2021. *Income inequality (indicator)* Letöltés helye:
<https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm> Megtekintés ideje: 2021.02.13.
19. Piketty, T., 2013. *A tőke a 21. században.* Budapest.:Kossuth Kiadó, ISBN 978-963-09-8191-0.
20. Pressman, S., 2007. *The Decline of the Middle Class: An International Perspective. Journal of Economic Issues vol. 41, no. 1, , pp. 81–200.*
Letöltés helye:
https://www.jstor.org/stable/25511161?seq=1#metadata_info_tab_contents
Megtekintés ideje: 2021.13.14.

21. Sági, M., 1996. Egyenlőtlenség és egyenlőtlenségtudat. *Társadalmi riport*, pp. 528.-560.. Letöltés helye: <https://www.tarki.hu/sites/default/files/adatbank-h/kutjel/pdf/a900.pdf>;Megtekintés ideje: 2021.03.12.
22. Simon, B. & Valentiny, Á., 2016. Miből élünk? Az első átfogó hazai háztartási vagyonszámolás bemutatása. *Statisztikai Szemle*, 94(07) pp. 717-735.
23. Thurow, L., 1984. The Disappearance of the Middle Class. *New York Times*.
Letöltés helye: <https://www.nytimes.com/1984/02/05/business/business-forum-the-disappearance-of-the-middle-class.html> Megtekintés ideje: 2021.03.14.
24. Tóth, I. G., 2003. Jövedelemegyenlőtlenségek - tényleg növekszenek, vagy csak úgy látjuk. *Közgazdasági szemle*, I. .évf. pp. 209-234.
25. Tóth, I. G., 2016. Középosztály(ok) Magyarországon és Európában. In: *Társadalmi riport*. Budapest: TÁRKI, pp. 75-97.
Letöltés helye:
https://www.researchgate.net/publication/329101367_Kozeposztalyok_Magyarorszag_on_es_Europaban Megtekintés ideje: 2020.12.19.

Mellékletek

Melléklet 1: Deprivációs itemek Tóth(2016)

1. táblázat. *Depriváltak aránya a különböző jövedelmi rétegekben Magyarországon, 2014 – azok aránya, akiknek az esetében előfordul az adott probléma (%)*

Anyagi-deprivációs itemek	Sze- gény	Alsó jö- vedelmi közép	Jöve- delmi közép	Felső jöve- delmi közép	Jómódú	Teljes minta
Képtelenek váratlan kiadás fedezésére.	93	92	75	56	31	73
Nem engedhetnek meg maguknak egy hét nyaralást az otthonukon kívül.	89	81	68	46	21	65
Nem engedhetnek meg maguknak húsfogyasztást kétnaponta.	69	51	35	18	4	37
Anyagi okokból nincs autó.	57	36	19	9	2	25
Nem engedhetik meg maguknak a lakás rendes fűtését.	49	26	12	7	0	19
Előfordult fizetési elmaradás pénzhiány miatt.	34	20	8	6	3	14
Anyagi okokból nincs automata mosógép.	22	9	1	0	0	6
Anyagi okokból nincs telefon.	12	2	1	1	0	3
Anyagi okokból nincs színes tévé.	2	1	0	0	0	0
<i>Legalább három elem hiánya a fenti kilencből (anyagilag deprivált)</i>	<i>81</i>	<i>64</i>	<i>42</i>	<i>22</i>	<i>5</i>	<i>44</i>
<i>Legalább négy elem hiánya a fenti kilencből (anyagilag súlyosan deprivált)</i>	<i>69</i>	<i>42</i>	<i>20</i>	<i>10</i>	<i>0</i>	<i>28</i>

Forrás: saját számítás a TÁRKI Háztartás Monitor 2014 alapján.

Melléklet 2: A kérdőív

Jövedelmi egyenlőtlenségek érzékelése

Tisztelt Kitöltő!

Soós Adrienn vagyok, a Budapesti Corvinus Egyetem harmadéves hallgatója. Az alábbi kérdőív a TDK dolgozatomhoz kapcsolódó kutatáshoz szükséges, amelyet a Jövedelmi egyenlőtlenségek érzékelése témában írok. A kitöltés 10 percet vesz igénybe, önkéntes és anonim.

*Kötelező

1. 1. Rendelkezik-e jelenleg Ön vagy együtt élő családtagja rendszeres jövedelemmel? *

Soranként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

2. 2. Ki a fő kereső az Ön háztartásában? *

Soranként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Ön

☐ Egy másik családtag

3. 3. Milyen forrásból származik a háztartásának rendszeres jövedelme? (több választ is megjelölhet) *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

☐ Munkaviszony

☐ Vállalkozásból vagy megbízási szerződésből származó jövedelem

☐ Családtámogatás (családi pótlék, gyes, gyed, árvaellátás)

☐ Nyugdíj

☐ Munkanélküli segély

☐ Egyéb szociális ellátások

☐ Ösztöndíj

☐ Vagyonból származó jövedelem (például: Ingatlan bérbeadásból származó bérleti díj, értékpapír kamat)

4. 4. Az alábbi források közül melyik forrásból származik a legnagyobb összegű bevétele az Ön háztartásának? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Munkaviszony
- ☐ Vállalkozásból vagy megbízási szerződésből származó jövedelem
- ☐ Családtámogatás (családi pótlék, gyes, gyed, árvaellátás)
- ☐ Nyugdíj
- ☐ Munkánélküli segély
- ☐ Egyéb szociális ellátások
- ☐ Ösztöndíj
- ☐ Vagyonból származó jövedelem (például: Ingatlan bérbeadásból származó bérleti díj, értékpapír kamat)

5. 5. Ön melyik jövedelmi rétegbe sorolná be a háztartását? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Felső jövedelmi réteg
- ☐ Felső-közép jövedelmi réteg
- ☐ Középső jövedelmi réteg
- ☐ Alsó-közép jövedelmi réteg
- ☐ Alsó jövedelmi réteg

6. 6. A barátaihoz és ismerőseihez képest Ön milyen jövedelmi helyzetben él? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Jelentősen magasabb színvonalon
- ☐ Kissé magasabb színvonalon
- ☐ Hasonló színvonalon
- ☐ Kissé alacsonyabb színvonalon
- ☐ Jelentősen alacsonyabb színvonalon

7. 7. Az utóbbi 5 évben hogyan változtak a baráti és ismerősi körén belül a jövedelmi különbségek? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Jelentősen nőttek
- ☐ Kissé nőttek
- ☐ Nem változtak
- ☐ Kissé csökkentek
- ☐ Jelentősen csökkentek

8. 8. Az Ön baráti és ismerősi körében hogyan hatott a válság a jövedelmi különbségekre? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Jelentősen nőttek
- ☐ Kissé nőttek
- ☐ Nem változtak
- ☐ Kissé csökkentek
- ☐ Jelentősen csökkentek

9. 9. Ön szerint a jövőben várhatóan hogyan fog alakulni a jövedelmi helyzete? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Jelentős növekedésre számítok.
- ☐ Kis mértékű növekedésre számítok.
- ☐ Nem fog változni.
- ☐ Kis mértékű csökkenésre számítok
- ☐ Jelentős csökkenésre számítok.

10. 10. Van-e konkrét terve arra vonatkozóan, hogy hogyan fogja növelni a jövedelmét? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

11. 11. Kérem jelölje, hogy mennyire ért egyet az alábbi állításokkal! *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	5 - Teljesen egyet ért	4	3	2	1 - Egyáltalán nem ért egyet
A jövedelmi egyenlőtlenségek aránya az országban túl nagy.	☐	☐	☐	☐	☐
Az életben való előrejutáshoz fontos a magas iskolai végzettség.	☐	☐	☐	☐	☐
Az életben való boldoguláshoz fontos az, hogy valaki gazdag családba szülessen.	☐	☐	☐	☐	☐
Csak Ön tehet arról, hogy Ön jelenleg milyen jövedelemmel rendelkezik.	☐	☐	☐	☐	☐
Az életben való előrejutáshoz fontos a kemény munka.	☐	☐	☐	☐	☐
A nagy jövedelmi különbségek szükségesek az ország fejlődéséhez.	☐	☐	☐	☐	☐
Az állam feladata, hogy csökkentse a magas és alacsony jövedelműek közötti jövedelmi különbségeket.	☐	☐	☐	☐	☐
Az életben való előrejutáshoz fontos a befolyásos emberek ismerete.	☐	☐	☐	☐	☐
Ahogy a dolgok alakulnak, az olyan embereknek, mint Ön és a családja, jó esélyük van az életszínvonaluk javítására.	☐	☐	☐	☐	☐
Csak a külső körülmények	☐	☐	☐	☐	☐

tehetnek arról, hogy Ön
jelenleg milyen
jövedelemmel rendelkezik.

---

12. 12. Az Ön háztartására az alábbi állítások: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	Igaz	Nem igaz
1. Egy 100 000 forintos váratlan kiadás fedezése miatt megrendülne a háztartás alapvető anyagi biztonsága.	☐	☐
2. Egy 500 000 forintos váratlan kiadás fedezése miatt megrendülne a háztartás alapvető anyagi biztonsága.	☐	☐
3. Egy 1 000 000 forintos váratlan kiadás fedezése miatt megrendülne a háztartás alapvető anyagi biztonsága.	☐	☐
4. Nem engedhetnek meg maguknak egy hét nyaralást az otthonukon kívül belföldön.	☐	☐
5. Nem engedhetnek meg maguknak egy hét nyaralást az otthonukon kívül külföldön.	☐	☐
6. Nem engedhetnek meg maguknak húsfogyasztást kétnaponta.	☐	☐
7. Anyagi okokból nem rendelkeznek autóval.	☐	☐
8. Nem engedhetik meg maguknak a lakás rendes fűtését.	☐	☐
9. Előfordult fizetési elmaradás pénzhiány miatt az elmúlt 5 évben.	☐	☐
10. Anyagi okokból nem rendelkeznek automata mosógéppel.	☐	☐
11. Anyagi okokból nem rendelkeznek telefontal.	☐	☐
12. Anyagi okokból nem rendelkeznek színes televízióval.	☐	☐
13. Anyagi okokból nem rendelkeznek hosszú távú (például nyugdíj) megtakarítással.	☐	☐
14. Egy kisebb-nagyobb jövedelemkiesést (például betegség vagy munkaképesség-vesztést) nem tudna átvészelni a háztartás.	☐	☐

13. 13. Az Ön neme: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Nő

☐ Férfi

14. 14. Az Ön életkora: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ 18-26

☐ 27-35

☐ 36-41

☐ 42-59

☐ 60 év fölötti

15. 15. Az Ön háztartásában élők száma: (Önnel együtt) *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ 1

☐ 2

☐ 3

☐ 4

☐ 5

☐ 5-nél több

16. 16. Az Ön háztartásában, Önnel együtt, hány foglalkoztatott van (legalább 3 hónap egybefüggő munkaviszonnyal rendelkező)? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 5-nél több

17. 17. Az Ön háztartásában a fő keresőnek mi a legmagasabb iskolai végzettsége? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Alapfokú végzettséggel rendelkezik
- ☐ Szakmunkásképző végzettséggel rendelkezik.
- ☐ Középfokú végzettséggel rendelkezik
- ☐ Felsőfokú végzettséggel rendelkezik
- ☐ Doktori végzettség

18. 18. Az Ön háztartásában a fő kereső neme: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Nő
- ☐ Férfi

19. 19. Az Ön lakóhelyének településtípusa: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Főváros
- ☐ Megyeszékhely
- ☐ Város
- ☐ Község
- ☐ Egyéb

20. 20. Az Ön háztartásában a havi összes nettó jövedelem: *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ 0 - 100 000 Ft
- ☐ 100 001 - 200 000 Ft
- ☐ 200 001 - 300 000 Ft
- ☐ 300 001 - 400 000 Ft
- ☐ 400 001 - 500 000 Ft
- ☐ 500 001 - 600 000 Ft
- ☐ 600 001 - 700 000 Ft
- ☐ 700 001 - 800 000 Ft
- ☐ 800 001 - 900 000 Ft
- ☐ 900 001 - 1 000 000 Ft
- ☐ Több mint 1 000 000 Ft

21. 21. Az Ön háztartásában az egy főre eső havi nettó jövedelem (A háztartás teljes nettó jövedelme / a háztartás tagjainak a száma) *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ 0 - 54 000 Ft
- ☐ 54 001 - 74 000 Ft
- ☐ 74 001 - 90 000 Ft
- ☐ 90 001 - 105 000 Ft
- ☐ 105 001 - 119 000 Ft
- ☐ 119 001 - 137 000 Ft
- ☐ 137 001 - 155 000 Ft
- ☐ 155 001 - 179 000 Ft
- ☐ 179 000 Ft - 253 000 Ft
- ☐ Több mint 253 001 Ft

Köszönöm, hogy időt szánt a kitöltésre!

Ezt a tartalmat nem a Google hozta létre, és nem is hagyta azt jóvá.

Google Űrlapok